

بررسی عملکرد نهادهای حاکمیتی تخصصی در مبارزه با مفاسد اقتصادی از منظر فلسفه انقلاب اسلامی

دکتر امیرنظام براتی*

دکتر محمد حسین زارعی**

دکتر غلام حسین مسعود***

چکیده

تحمیل هزینه‌های بسیار بالای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی فساد در چند دهه اخیر موجب گردیده است که مبارزه با فساد به اولویت اصلی بسیاری از کشورها مبدل شود. مفاسد اقتصادی "از موانع بزرگ استقرار نظام سیاسی و حکومتی اسلام و از مشکلات و رنج‌های مکرری است که هرگاه ظاهر شود تهدیدی برای تحقق "عدالت" و آفت و خطری در مسیر رشد و پیشرفت در همه ابعاد و جلوه‌های مدیریت سیاسی و حقوقی نظام اسلامی به شمار می‌رود. در بررسی دلایل و فلسفه انقلاب اسلامی، در اندیشه‌های حضرت امام علیه السلام و مقام معظم رهبری مبارزه با مفاسد اقتصادی به عنوان یکی از مهمترین اصول مورد توجه قرار گرفته است. اهمیت مبارزه با مفاسد اقتصادی تا حدی است که مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۰ فرمانی هشت ماده‌ای در مبارزه با مفاسد اقتصادی صادر نموده‌اند و حتی بر اساس آن ستاد مرکزی مبارزه با مفاسد اقتصادی تشکیل گردید. تحقیق حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به بررسی نقش نهادهای تخصصی حاکمیتی در مبارزه با مفاسد اقتصادی از منظر فلسفه انقلاب اسلامی می

* گروه حقوق، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران نویسنده مسئول

nezambarati@gmail.com

** گروه حقوق، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران

zareimh62@gmail.com

*** گروه حقوق، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران

dr.gh.masoud@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۹۶/۷/۵

تاریخ دریافت: ۹۶/۲/۱۰

پردازد.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که تکثر نهادهای تخصصی حاکمیتی مبارزه با مفاسد، اقتصاد رانتهی و نفتی، عدم وجود اراده مؤثر سیاسی در برخی از نهادهای دولتی، عدم مشارکت جوامع مدنی تخصصی در مبارزه با فساد، ضعف حاکمیت قانون و مقررات مبهم، دخالت دولت در اقتصاد و دولت بزرگ، عدم برخورد علمی با فساد، عدم شفافیت مالی در نظام انتخاباتی و مهمتر از همه عدم اجرای دقیق فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری در مبارزه با فساد مهمترین دلایل فساد اقتصادی در کشور تلقی می‌گردند که ضروری است با اصلاح هنجارها (قوانین)، ساختارها (تاسیس سازمان مبارزه با فساد) و رفتارهای سازمانی، کارآمدی و اثر بخشی نهادهای حاکمیتی را، با تاسیس نهاد ملی شفافیت یا نهاد مبارزه با مفاسد اقتصادی دچار تحول نمود و شفافیت اقتصادی و مالی را با اصلاح ساختارهای نهادی حاکمیتی مبارزه با فساد اصلاح نمود.

واژگان کلیدی

مبارزه با مفاسد اقتصادی، نهادهای حاکمیتی، فلسفه انقلاب اسلامی

مقدمه

فساد يك پدیده پیچیده اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و حتی امنیتی می‌باشد که اکثر کشورها به میزان کم و زیاد وجود دارد و ریشه در نهادهای سیاسی و اداری دارد. فساد آسیب‌های زیادی را به حکمرانی وارد می‌نماید. در حقیقت می‌توان تصریح نمود که فساد باعث تحلیل نهادهای دموکراتیک می‌گردد، توسعه رشد اقتصادی را کند می‌نماید و باعث بی‌ثباتی دولت می‌گردد و با تحریف فرایند انتخابات، به بنیان نهادهای دموکراتیک، حمله می‌نماید و از حاکمیت قانون جلوگیری می‌نماید. فساد مردابی از بروکراسی‌های غیرضروری را به وجود می‌آورد که تنها دلیل آن کسب درآمدهای نامشروع می‌باشد. با ازدیاد فساد، توسعه اقتصادی از رشد باز می‌ماند و موجب دل‌سردی سرمایه‌گذاری

مستقیم خارجی^۱ می‌گردد (WorldBank, report, ۲۰۰۶, p. ۵) در حقیقت بر اساس دیدگاه اداره مبارزه با قاچاق و جرایم سازمان ملل، فساد جرمی است بر ضد توسعه و زمینه را برای خروج سرمایه‌های داخلی اعم از اجتماعی و مادی فراهم می‌نماید همچنین فساد جرمی است بر علیه توسعه، پیشرفت، دموکراسی، عدالت، حاکمیت قانون، محیط زیست، سلامتی^۲ و در نهایت حتی جرمی است بر علیه آموزش (UNODC, ۲۰۱۲, pp. ۵-۶).

از اواسط دهه ۱۹۹۰ فساد به عنوان یکی از مهمترین مشکلات اقتصادی و سیاسی کشورهای در سرتاسر جهان بدل گردیده است، که این مشکل مشمول تعدادی از کشورهای توسعه یافته غربی نیز بوده است (Ampratwum, E. F., ۲۰۰۸, p. ۱۱). بر اساس تخمین بانک جهانی هزینه جهانی فساد در حدود هزار میلیارد دلار در هر سال می‌باشد (WorldBank, ۲۰۰۶, p. ۱۷۱).

تردیدی نیست مقوله‌ای مانند فساد اقتصادی علاوه بر تضییع حقوق مردم، باعث آسیب اساسی اقتصاد ملی می‌گردد و آن را در مسیری غیرقابل پیش بینی می‌اندازد که در نهایت موجب ناکارآمدی آن خواهد شد. از این حیث آن را باید در ارتباط وثیق با منافع و امنیت ملی فارغ از هر نوع جناح بندی و رقابت‌های سیاسی تلقی کرد. نظام جمهوری اسلامی ایران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در بعدها مختلف از جمله دفاعی، علمی و استقلال سیاسی توانسته به رشد و توسعه قابل قبولی برسد. اما متأسفانه در مسائل اقتصادی (با وجود موفقیت‌هایی) نتوانسته ایم کارآمدی و اثرگذاری مثبتی داشته باشیم (امین‌حسین رحیمی رئیس دیوان محاسبات کشور). در سالهای اخیر نگرانی در مورد فساد چه در سطح داخلی و چه در سطح بین المللی افزایش پیدا نموده است. فساد تأثیرات بسیاری در به هدر

^۱ Foreign Direct Investment

^۲ A Crime Against Health

رفتن منابع و درنهایت عدم توسعه دارد و باعث پایین آمدن میزان تولید ناخالص ملی می‌گردد. حتی فساد باعث پایین آمدن کیفیت آموزش می‌گردد، باعث خسران در زیر ساختهای عمومی و خدمات بهداشتی می‌شود و اثربخشی توسعه را به حاشیه می‌راند و باعث افزایش درآمد به صورت ناعادلانه می‌گردد و در نهایت فاصله طبقاتی را افزایش می‌دهد و موجب گسترش فقر و کند شدن فرایند توسعه می‌گردد (Shah, Anwar, ۲۰۰۷, p. ۲۳۳).

در دنیای کنونی مبارزه با فساد و ریشه‌کنی آن مورد توجه فزاینده کشورهای و سازمان‌های بین‌المللی قرار گرفته است، به طوری که در سطوح بین‌المللی کنوانسیون مبارزه با پول‌شویی در سال ۱۹۹۸ و کنوانسیون مبارزه با فساد در سال ۲۰۰۳ به تصویب کشورهای عضو سازمان ملل رسیده است، در سطوح داخلی نیز قوانین مختلفی از قبیل قانون مبارزه با پول‌شویی، قانون ارتقای سلامت اداری و مبارزه با فساد و قانون دسترسی به اطلاعات در مجلس شورای اسلامی مورد تصویب قرار گرفته‌اند. علت پرداختن به این پدیده نابهنجار تا اندازه‌ای آگاهی فزاینده از عواقب منفی بسیار زیاد فساد بر توسعه همه جانبه کشورها می‌باشد؛ اما می‌توان گفت در اکثر آثار توجه و اهمیت استقرار حکمرانی خوب و مؤلفه‌های گوه‌ری آن برای توسعه اقتصادی، سیاسی و مبارزه با مفاسد اقتصادی مورد توجه کافی قرار نگرفته است. آنچه که اغلب نادیده گرفته می‌شود این است که برای دستیابی به توسعه، رفاه پایدار و ریشه‌کنی فقر و درنهایت مبارزه جدی با مفاسد اقتصادی به عنوان مهمترین عوامل فقر و عدم توسعه و به چالش کشیدن این پدیده مخرب چه اقداماتی باید صورت پذیرد تا از فساد اقتصادی جلوگیری شود؟ نهادهای حاکمیتی مبارزه با فساد تا چه اندازه توانسته‌اند در مبارزه با فساد موفق عمل نمایند و کارایی و اثربخشی آنان

چه میزان بوده است؟ آیا نهادهای حاکمیتی به تنهایی می‌توانند در مبارزه با فساد موفق باشند؟ آسیب اساسی استراتژی‌های مبارزه با فساد اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران چیست؟ از این رو در این مقاله سعی می‌گردد به طور موسع در چهار مبحث به این سؤالات پاسخ داده شود.

مبحث اول - مفاهیم نظری تحقیق

بند اول - مفاهیم نظری مفاسد اقتصادی

تعاریف مختلفی از فساد توسط صاحب نظران و سازمانها مبارزه با فساد ارائه گردیده است. فساد از نظر لغوی دارای معانی مختلفی از قبیل؛ تباه شدن، ضد صلاح، به ستم گرفتن مال کسی را، تباهی، فاسد، تباه، گزند و زیان، ظلم و ستم (دهخدا، علی اکبر، ۱۳۹۳)، تحصیل پول و مقام و غیره از راه‌های نادرست، ساخت و پاخت، سوء استفاده، اختلاس، از راه نادرستی تحصیل کردن می‌باشد (فرهنگ لغت المعانی، ۲۰۱۴). فساد در اصطلاح دارای تعاریف مختلفی می‌باشد، در ماده یک قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد تصریح گردیده است که: "هرگونه فعل یا ترک فعلی است که توسط هر شخص حقیقی یا حقوقی به صورت فردی، جمعی یا سازمانی که عمداً و با هدف کسب هرگونه منفعت یا امتیاز مستقیم یا غیرمستقیم برای خود یا دیگری، با نقض قوانین و مقررات کشوری انجام پذیرد؛ یا ضرر و زیانی را به اموال، منافع، منابع یا سلامت و امنیت عمومی و یا جمعی از مردم وارد نماید نظیر رشاء، ارتشاء، اختلاس، تبانی، سوء استفاده از مقام یا موقعیت اداری، سیاسی، امکانات یا اطلاعات، دریافت و پرداخت‌های غیرقانونی از منابع عمومی و انحراف از این منابع به سمت تخصیص‌های غیرقانونی، جعل، تخریب یا اختفاء اسناد و سوابق اداری و مالی

(قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، ۱۳۹۰) به عنوان فساد تلقی گردیده است. در تعریف دیگری فساد به عنوان سوء استفاده از قدرت عمومی به نفع منافع شخصی تعریف گردیده است (Shah, Anwar, Schacter, Mark., ۲۰۰۴) و یا فساد سوء استفاده از اختیارات در جهت منافع شخصی و گروهی قلمداد گردیده است. هر چند تعریف‌های مختلفی را از فساد می‌تواند ارائه داد: اما اساس تعریف‌ها بر این محور استوار می‌باشد که فساد را سوء استفاده از موقعیت عمومی برای منفعت شخصی تعریف نموده‌اند. اگر چه در اکثر تعاریف متداول‌ترین مفهوم از فساد: سوء استفاده از قدرت عمومی برای ازدیاد منافع شخصی است (Vito, Tanzi and, Hamid Davood, ۱۹۹۷, p. ۴) اما این تعاریف پوشش دهنده انواع فسادهای متداول هم در بخش خصوصی و هم در بخش دولتی نیست. ذکر این نکته هم ضروری به نظر می‌رسد که فساد اقتصادی صرفاً ناشی از فساد بودن کارکنان و نهادهای حکومتی نیست بلکه فساد در درون فعالیت‌های بخش خصوصی و سازمان‌های غیردولتی حتی بی‌آنکه با کارکنان یا نهادهای دولتی سروکار داشته باشند نیز وجود دارد با وجود این، فساد دولتی اغلب مهمتر و اساسی‌تر از فساد خصوصی شمرده می‌شود؛ تا جایی که مهار فساد در بخش دولتی را می‌توان پیش‌شرط مهار فساد بخش خصوصی به‌شمار آورد (مهرآرا، محسن، میرزاوند فضل . . . ، ۱۳۸۲، ص. ۲) سازمان شفافیت بین الملل فساد را سوء استفاده از اختیارات تفویض شده در جهت منافع شخصی تعریف نموده است. این سازمان فساد را به سه گروه از قبیل فساد کلان، فساد خرد و فساد سیاسی تقسیم بندی نموده است که این تقسیم بندی مربوط به میزان سرمایه‌ای است که از دست می‌رود و همین‌طور نهادی که در آن فساد به وقوع می‌پیوندد دارد. در تعریف دیگری سوء استفاده از موقعیت عمومی، منافع عمومی و یا مسئولیت عمومی در جهت منفعت شخصی یا گروهی بعنوان فساد تلقی می‌گردد

(Morris Szeftel, ۲۰۰۰, p. ۴۰۷). در تعریف دیگری فساد بعنوان اعمال اختیارات رسمی^۱ بر خلاف منافع عمومی^۲ و یا سوء استفاده از موقعیت عمومی و دولتی در جهت منافع شخصی قلمداد گردیده است. در آخر می‌توان گفت فساد اقتصادی شامل هر حرکت غیرعقلایی و غیر قانونی برای سوء استفاده از قدرت عمومی و خصوصی برای کسب منافع شخصی و گروهی نامشروع می‌گردد که می‌توان گفت هم بر اقتصاد خرد و هم اقتصاد کلان تأثیر گذار می‌باشد (رخشانفر، علی، ۱۳۹۳).

بند دوم - مفهوم کارآمدی و اثربخشی^۳:

کارآمدی و اثربخشی یکی از مهمترین مؤلفه‌های در اندیشه‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی و مدیریتی به‌شمار می‌رود که بعد از ناکارآمدی تئوری دولت بزرگ و دولت کوچک، بر آن تأکید گردیده است. مدیران بخش‌های دولتی، مدنی و خصوصی در عصر حاضر و ظایف چند بعدی و پیچیده‌ای دارند و باید بتوانند با آگاهی و حرکت خلاقانه، بر اساس برنامه‌های از پیش تعیین شده، کارآمدی و اثربخشی را جهت توسعه پایدار نهادینه نمایند. استقرار مؤلفه‌های حکمرانی مطلوب و ایجاد تحول بر اساس مؤلفه‌های گوه‌ری آن از قبیل حاکمیت قانون، پاسخگویی، شفافیت، اجماع محوری، مسئولیت‌پذیری در نظام اداری، اقتصادی، سیاسی، قضایی، بخش خصوصی و جامعه مدنی می‌تواند مفاسد اقتصادی را با چالشی اساسی مواجه نماید و زمینه توسعه را فراهم نماید و همچنین استقرار مؤلفه‌های مذکور مهمترین قدم در مبارزه با فقر و فاصله طبقاتی نیز می‌باشد. فلسفه ایجاد تغییر جهت توسعه همه‌جانبه و افزایش کارآمدی و اثربخشی این می

۱ Official Powers

۲ Public Interest

۳ Effectiveness and Efficiency

باشد که ادامه روش‌های گذشته پاسخگوی حل و فصل مشکلات پیش روی نخواهد بود و باید جهت افزایش کارآمدی، اثربخشی و مبارزه با فساد، کارهای اساسی صورت پذیرد. بنابراین جهت افزایش کارآمدی و اثربخشی بیشتر نهادهای حاکمیتی در مبارزه با فساد لازم است اقدامات اساسی در جهت آسیب شناسی و ضعف نظام اداری، اقتصادی، سیاسی، قضایی، بخش خصوصی و در نهایت جامعه مدنی کشور صورت پذیرد. در این راستا در اصل سوم بند دهم، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، "ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیر ضروری" مورد توجه قانون گذار اساسی قرار گرفته است. بنابراین از منظر سیاسی و حقوق اساسی یک از مهمترین فاکتورهای افزایش بهره‌وری و کارآمدی و اثربخشی در مبارزه با فساد اقتصادی و حتی سیاسی، ایجاد نظام اداری صحیح و پاسخگو، شفاف، کارآمد و اثربخش در تمام نهادهای حکومتی، بخش خصوصی و نهادهای مردم نهاد می‌باشد. سیستمی داری اثرگذاری و کارآمدی است که فساد در آن ریشه‌کن گردد و یا به حداقل کاهش پیدا نماید. در کشور جمهوری اسلامی ایران علی‌رغم تأکید مقام معظم رهبری در مبارزه با فساد هنوز اجماع محوری در مورد تشکیل سازمان مبارزه با فساد اقتصادی وجود ندارد و با وجود تصویب کلیات آن در مجلس هنوز تاسیس نگردیده است.

در تعریف کارآمدی و اثربخشی و در حکمرانی خوب عنوان گردیده است که فرایندها و نهادها باید نتایجی را ارائه بدهند که نیازهای جامعه را تأمین نماید و از منابع در دسترس خود بهترین بهره را ببرند. مفهوم اثربخشی در انگاره حکمرانی خوب همچنین به معنی استفاده در حد ظرفیت و قابل تحمل از منابع طبیعی و حفاظت از محیط زیست می‌باشد. (UNESCAP, ۲۰۰۶). در تجزیه و تحلیل کارآمدی و اثربخشی عنوان گردیده که:

کارآمدی و اثربخشی به بررسی رابطه بین ورودی‌ها^۱، خروجی‌ها^۲ و نتایج^۳ می‌پردازد. فلسفه کارآمدی و اثربخشی این می‌باشد که چگونه می‌توان بدون جذب منابع ورودی بیشتر بهره‌وری را افزایش داد. در ادبیات مدیریت، کارآمدی، انجام کارهای درست و اثربخشی انجام درست کارها تعریف شده است. کارآیی جنبه کمی و اثربخشی جنبه کیفی دارد. در اغلب موارد این دو مفهوم در فرهنگ لغات مختلف حدوداً شبیه به هم ترجمه می‌شوند و تفاوت بسیار مهم این دو اصطلاح مورد واکاوی دقیق قرار نگرفته است. در تعریف دیگری عنوان گردیده است که کارآمدی به معنای کمترین زمان یا انرژی مصرفی برای بیشترین کاری که انجام شده است، تلقی می‌گردد و اثربخشی بررسی میزان مؤثر بودن اقدامات انجام شده برای دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده است (رئیس، اسماعیل، ۱۳۹۳).

مبحث دوم - بررسی عملکرد برخی نهادهای تخصصی حاکمیتی اعم از مالی، نظارتی و اجرایی در مبارزه با فساد:

گفتار اول - ستاد مرکزی مبارزه با ستاد قاچاق کالا و ارز

ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز به دنبال ابلاغ فرمان رهبر معظم انقلاب در خصوص مبارزه با قاچاق کالا و ارز در سال ۱۳۸۱ تأسیس شد. این ستاد زیرمجموعه نهاد ریاست جمهوری است که ریاست آن با عنوان نماینده ویژه رئیس جمهوری و رئیس ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز منصوب می‌شود. وظیفه این ستاد صیانت از حقوق تولیدکننده و مصرف‌کننده و در نهایت ممانعت از ورود

۱ Inputs

۲ Out puts

۳ Out comes

و خروج ارز قاچاق به کشور است. گسترش پدیده قاچاق و تأثیر مخرب آن در امر تولید و تجارت قانونی و سرمایه‌گذاری و اشتغال، خطر جدی و بزرگی است که باید با جدیت تمام با آن مبارزه کرد (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۱). این سستاد در صورتی در مبارزه با فساد اقتصادی ناشی از ارز و کالا موفق خواهد بود که اولاً باید قانون مرکزی این مبارزه در سطحی عالی نزدیک به رییس دولت و دارای اشراف قانونی بر دستگاه‌های ذی‌ربط دولتی باشد، ثانیاً تبلیغات متناسب و هوشمندانه و همه‌جانبه در خدمت این مبارزه قرار گیرد، ثالثاً برخورد قضایی و انتظامی، قاطع و در ارتباط کامل با تصمیم‌گیری‌های آن قانون مرکزی باشد، رابعاً عزم جدی بر این باشد که عمل قاچاقچی کاملاً برخلاف صرفه و همراه با خطر باشد و جنس قاچاق از پیش از مبادی ورودی تا محل عرضه آن در بازار، آماج

۱. مقام معظم رهبری در فرمان خودشان در مورد مبارزه با قاچاق کالا و ارز به ریاست قوه مجریه تصریح می‌نمایند که "گسترش پدیده قاچاق و تأثیر مخرب آن در امر تولید و تجارت قانونی و سرمایه‌گذاری و اشتغال، خطر جدی و بزرگی است که باید با جدیت تمام با آن مبارزه کرد و بر همه دستگاه‌هایی که به نحوی می‌توانند در این امر دخیل باشند واجب است که سهم خود را در این مبارزه ایفا کنند. اولاً باید قانون مرکزی این مبارزه در سطحی عالی نزدیک به رییس دولت و دارای اشراف قانونی بر دستگاه‌های ذی‌ربط دولتی باشد، ثانیاً تبلیغات متناسب و هوشمندانه و همه‌جانبه در خدمت این مبارزه قرار گیرد، ثالثاً برخورد قضایی و انتظامی، قاطع و در ارتباط کامل با تصمیم‌گیری‌های آن قانون مرکزی باشد، رابعاً عزم جدی بر این باشد که عمل قاچاقچی کاملاً برخلاف صرفه و همراه با خطر باشد و جنس قاچاق از پیش از مبادی ورودی تا محل عرضه آن در بازار، آماج اقدامات گوناگون این مبارزه قرار گیرد. البته در این کار لازم است با دقت و مراقبت تمام از آلوده شدن عناصر دست‌اندرکار این مبارزه به بیماری رشوه و امثال آن جلوگیری شود. بدیهی است که دستگاه قضایی از یکسو و دستگاه‌های انتظامی و احیاناً نظامی از سوی دیگر وظیفه دارند در این امر مهم همکاری کامل داشته باشند (مقام معظم رهبری، ۱۲ تیر ۱۳۸۱).

اقدامات گوناگون این مبارزه قرار گیرد (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۱). در نهایت معظم له تصریح می‌نمایند که لازم است با دقت و مراقبت تمام از آلوده شدن عناصر دست‌اندرکار مبارزه با قاچاق کالا به بیماری رشوه و امثال آن جلوگیری شود و دستگاه قضایی از یک سو و دستگاه‌های انتظامی و احیاناً نظامی از سوی دیگر وظیفه دارند در این امر مهم همکاری کامل داشته باشند.

اجرای چنین رهنمودهایی می‌تواند قاچاق کالا و ارز را با موانع جدی مواجه نماید اما متأسفانه عدم اجرای کامل چنین رهنمودهایی باعث شده است که این سازمان عملاً اثربخشی لازم در مبارزه با فساد را نداشته باشد به طوری که بر اساس دقیقترین آمارها حجم مبادلات کالای قاچاق به کشور، بدون لحاظ خروج ارزهای غیر قانونی بیش از ۲۰ میلیارد دلار می‌باشد که تولید ملی را معضل جدی مواجه نموده است و حتی پولهای کثیف حاصل از این پدیده شوم می‌تواند در نتایج انتخابات تأثیر زیادی بگذارد. در آسیب شناسی پدیده قاچاق کالا باید چندین فعالیت اساسی صورت پذیرد:

یکی از مهمترین مؤلفه‌ها، مقابله با معابر ورودی، اسکله‌های غیرمجاز و جلوگیری از دخالت دستگاه‌های غیر مسئول در امر واردات می‌باشد. بنابراین ضروری است وزارت صنعت، معدن و تجارت شفاف‌سازی و تسهیل تجارت قانونی را در جهت حمایت از تولید داخلی با جدیت دنبال‌کند و با الگوگرفتن از تجربه‌های کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته که از شفافیت اقتصادی بالایی برخوردار می‌باشند و در رتبه بندی شفافیت بین‌الملل جایگاه خوبی برخوردار می‌باشد، استفاده نماید و مبارزه با فساد اقتصادی که قاچاق کالا از مصداق بارز فساد اقتصادی و فساد در اقتصاد می‌باشد را نهادینه نماید و همچنین ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز اقدام لازم و هماهنگ برای مقابله با

معابر ورودی و اسکله‌های غیر مجاز را فراهم کرده و از دخالت دستگاه‌های غیر مسئول در امر واردات جلوگیری کند. همچنین ضروری است به رویکرد تبعیض آمیز و برخی معافیت‌ها و استثنائات گوناگون که در قانون گمرکی و مقررات تجاری موجود که موجب افزایش تجارت غیررسمی و رشد قاچاق در سال‌های گذشته گردیده است پایان داد.

براساس آماری ارائه شده سالانه ۲۰ میلیارد دلار قاچاق کالا در کشور اتفاق می‌افتد البته بعضاً آمارها رقمی بیش از این را هم نشان می‌دهد (رضا رحمانی رییس کمیسیون صنایع مجلس شورای اسلامی). به عنوان مثال سالانه ۱۵ میلیون گوشی تلفن همراه بصورت قاچاق وارد کشور می‌شود که سودی بالغ بر ۲ میلیارد و ۱۲۵ میلیون دلار را نصیب قاچاقچیان این عرصه می‌نماید. بررسی‌های کارشناسان در دنیا نشان می‌دهد یک میلیارد دلار واردات حدود ۱۰۰ هزار فرصت شغلی را از بین می‌برد و در مقابل همین میزان فرصت شغلی برای کشور صادرکننده ایجاد می‌شود. در این راستا ضروری است سازمان گمرک جمهوری اسلامی ایران، جهت مقررات‌زدایی و همچنین الکترونیکی کردن فرایند ترخیص کالا، اقدامات لازم در مبارزه با فساد و کاهش قاچاق کالا و ارز را انجام دهد. قاچاق کالا و ارز باعث صدمه بسیار زیاد به اقتصاد و اقتصاد مقاومتی می‌گردد و برای تولید ملی و حقوق مصرف‌کنندگان بسیار زیانبار می‌باشد و ضروری است وزارت صنعت، معدن و تجارت شفاف‌سازی و تسهیل تجارت قانونی را در جهت حمایت از تولید داخلی با جدیت دنبال کند.^۱

۱ در یک بررسی میدانی که نگارنده در یکی از بنادر جنوب کشور انجام داده است، هر لنج می‌تواند حدود ۵۰ وانت کالای خارجی تحت عنوان "ته لنچی" بدون پرداخت عوارض گمرکی وارد نماید و چنین مقرره‌ای باعث گردیده است که با سوء استفاده از این فرایند چیزی در حدود

گفتار دوم - بررسی اجمالی فساد در گمرکات:

گمرک کشور و زیر ساختها و قوانین و مقررات پویا و شفاف حاکم بر آن میتواند یکی از مهمترین ابزارهای مبارزه با مفاسد اقتصادی در بحث قاچاق کالا باشد. به نظر می‌رسد در حال حاضر گمرکات کشور نتوانسته است خود را با حکمرانی خوب تطبیق دهد. یکی از آمارهایی که نشان می‌دهد وضعیت خوبی در گمرکات کشور حاکم نیست، زمان مورد نیاز برای واردات و صادرات است. در حال حاضر به‌طور متوسط، ۳۲ روز طول می‌کشد تا کالایی به کشور وارد شود. در میان کشورهای منطقه شامل کشورهای ایران، عراق، اردن، عمان، عربستان و امارات تنها وضع عراق از گمرکات ایران بدتر است. در عراق ۸۲ روز طول می‌کشد تا کالا وارد کشور شود. در اردن ۱۵ روز، در عمان ۹ روز، در عربستان ۱۷ روز و در امارات هفت روز طول می‌کشد تا کالایی ورودی تخلیه گردد. از نظر هزینه مورد نیاز برای واردات هم تنها وضع کشور عراق از ایران بدتر می‌باشد (کرباسیان، مسعود، ۱۳۹۲). بررسی‌های نشان می‌دهد قیمت تمام شده هر دلار برای واردات رسمی گواشی تلفن همراه هشت هزار و ۶۷۰ تومان است. یعنی اگر فردی بخواهد از مجاری رسمی، گواشی تلفن همراه وارد کند باید بابت هر دلار ارزش کالا، بیش از هشت هزار و ششصد تومان بپردازد در حالی‌که همین کالا را می‌شود با هزینه کمتر و از راه‌های غیررسمی وارد کشور کرد (کرباسیان، مسعود، ۱۳۹۲). بنابراین مدیریت گمرکات باید به سمت کارآمدی و اثرگذاری بیشتر تلاش نمایند. نیاز به

۷۰ درصد از حجم کالای وارداتی در لنگها به صورت قاچاق وارد گردد. به‌طوری‌که ناخدای شناور با هماهنگی با ماموران ارزیاب گمرک علاقه‌مند به درآمدهای نامشروع اقلام قاچاق را تحت عنوان ته‌لنچی از گمرک بدون پرداخت عوارض خارج می‌نمایند به طوری‌که در نهایت ۷۰ درصد کالای بار شناور به صورت قاچاق رسمی وارد می‌گردد.

مقررات زدایی و اصلاح قانون در این جهت امری اجتناب ناپذیر در جهت جلوگیری از فساد اقتصادی در حوزه قاچاق کالا می‌باشد. امروزه ناکارآمدی در گمرکات کشور باعث گردیده که ۲۰ میلیارد دلار کلاهی قاچاق وارد کشور گردد و چنین فرایندی به تولید ملی که پرچم دار اقتصاد مقاومتی است، صدمه بسیار زیادی زده است، به طوری که مقام معظم رهبری با اشاره به ضربه واردات بی‌رویه و قاچاق به کشور می‌فرمایند (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳):

"امروز فشار واردات، کشور را دارد از پا درمی‌آورد و در خصوص میزان واردات قاچاق به کشور نیز ارقام بسیار عجیبی مطرح است، اما این هم یک توجیه منطقی نیست که به بهانه جلوگیری از قاچاق و دریافت سود گمرکی، راه واردات انبوه به کشور به صورت رسمی باز شود."

گفتار سوم - بررسی فساد در تصرف و غصب انفال

از منظر قانون اساسی "انفال و ثروتهای عمومی از قبیل زمینهای موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آبهای عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگلها، نزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید (قانون اساسی اصل ۴۵، ۱۳۵۸)". از این رو تصرف انفال که مصداق بارز غصب بیت‌المال می‌باشد می‌توان آن را از مصداق فساد اقتصادی نیز قلمداد نمود. در این گفتار در بند اول فساد در تغییر کاربری زمینهای کشاورزی و جنگلی و در بند دوم فساد در تصرف زمینهای ساحلی رودخانه‌ها و دریاها مورد بررسی قرار می‌گیرد:

بند اول - فساد در تغییر کار بری زمین‌های کشاورزی و جنگلی:

در بند ۷ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۴) برتأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی با تأکید بر افزایش کمی و کیفی تولید (مواد اولیه و کالا) تأکید گردیده است. اما یکی از معضلات مصادیق فساد اقتصادی که با همکاری غیر قانونی بخش دولتی و خصوصی صورت می‌پذیرد تغییر کاربری گسترده زمین‌های کشاورزی و ساخت ویلاهای مسکونی در آن می‌باشد. چنین تخلف بزرگی که مصداق بارز فساد اقتصادی می‌باشد می‌تواند در آینده‌ای نه چندان دور حفظ محیط زیست، کشاورزی و امنیت غذایی که از مؤلفه‌های اصلی اقتصاد مقاومتی است را به خطر بیندازد. در حقیقت امروزه یکی از مهمترین مشکلات کشور تغییر کاربری اراضی کشاورزی است، بطوریکه عده‌ای برای استفاده‌های نابجا، اراضی مطلوب کشاورزی که از خاک و امکانات آبیاری مناسبی برخوردار هستند را به قیمت ناچیز از کشاورزان می‌خرند و با زد و بندهایی که با مدیران حاکمیتی این مناطق می‌نمایند، دست به اقداماتی همچون ویلاسازی و سایر استفاده‌های نابجا می‌زنند (جهانگیری، اسحاق، ۱۳۹۳) به طوری که در حال حاضر ۸۰ درصد از سواحل دریایی خزر توسط دریا خوران اشغال گردیده است و از ۸۰ درصد تصرف صورت گرفته ۲۸ درصد از سوی دستگاه‌های دولتی، ۱۲ درصد از سوی شهرک‌های ساحلی، ۲۴ درصد افراد حقیقی، ۱۰ درصد نهادها و ۴ درصد آزاد است که در اختیار عموم قرار نمی‌گیرند و از دیدگاهی دیگر ۵۴ درصد از تصرفات صورت گرفته مربوط به مجاری و متصدیان دولتی است و ۴۶ درصد مابقی در اختیار بخش خصوصی قرار دارد و تنها از این حجم انبوه تصرف انفال فقط ۱۴۷ پرونده تصرف سواحل مازندران در دادگستری استان در جریان است (تقوی فرد، ۱۳۹۴). راه حل چنین

فساد اقتصادی، استفاده از عکس‌های هوایی ۱۳۴۴ شمسی است که در این عکس برداری هوایی میزان زمین‌های کشاورزی، جنگلی، مرتع و بافت مسکونی به روشنی مشخص گردیده است و همچنین ضروری است که برای تمام زمین‌های غیر مسکونی اعم از جنگل‌ها، زمین‌های ساحلی، و در کل منابع طبیعی سند صادر گردد تا زمین خوران نتوانند مبادرت به تصرف انفال به خصوص سواحل دریاها که متعلق به حکومت اسلامی است اقدام نمایند. بنابراین نباید تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی، مرتع‌ها، جنگل‌ها و همین‌طور حاشیه رودخانه‌ها و دریاها، در ید مسولان محلی باشد، چرا که تجربه چندین ساله نشان داده است که با حجم بالای تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی چنین تفویض اختیاری منجر به مفاسد اقتصادی بسیار و زمینه‌ساز بحران زیست محیطی در کشور خواهد شد. علاوه بر موارد عنوان شده آسیب دیگر که در بحث تصرف سواحل شمال وجود دارد این است که آیین‌نامه اجرایی قانون اراضی مستحدثات با گذشت چند دهه هنوز تهیه نگردیده است و این نقیصه یکی از مواردی است که مدیریت اراضی شمالی را دچار مشکل نموده است.

در نهایت به نظر می‌رسد که دستگاه‌های قضایی و سازمان بازرسی کل کشور با همکاری مؤثر قوه مجریه باید با ورود به تغییر کاربری زمین‌ها و

۱ نماینده مردم نور در مجلس، با انتقاد از بی‌توجهی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور به انجام وظایف خود، گفت: متأسفانه سازمانی که باید حامی محیط زیست باشد اکنون با ارایه مجوزهای تغییر کاربری اراضی، تیشه به ریشه منابع طبیعی کشور زده است. عبدالوحید فیاضی با یادآوری اوج‌گیری ساخت و ساز ویلا در جنگل‌ها و انتقاد از بی‌توجهی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور به انجام وظایف خود، گفت: متأسفانه وجود رانت در واگذاری زمین‌ها و مراتع به افراد با مناصب خاص به نابودی مراتع کشور و همچنین رشد شهرک‌سازی در جنگل‌ها منجر شده است.

مراتع طبیعی کشور از ساخت و ساز و تغییر کاربری آنها جلوگیری کند و با شفاف‌سازی در این مورد با ناقضان و متصرفین بر اساس حاکمیت قانون برخورد نماید و وضعیت زمینهای و سواحل تصرف شده را به حالت قبل برگرداند.

بند دوم - فساد در تصرف زمین‌های ساحلی رودخانه‌ها و دریاها:

بر اساس تحقیق میدانی و نظر سنجی از بومیان ویلاسازی در حریم رودخانه‌ها و دریاها کشور به خصوص در اطراف دریای خزر از سال ۱۳۶۵ شروع گردیده است و در همه ۷۰ به طور نسبی رواج پیدا نمود اما در دهه ۸۰ رواج بی‌سابقه‌ای یافته است به طوری که بر اساس آمارهای موجود در سال ۱۳۹۴ بیش از ۸۰ درصد سواحل دریای خزر توسط زمین‌خوران تصرف گردیده است (تقوی فرد، محمدعلی، ۱۳۹۴). از این رو تصرف و بهره برداری‌های مبتنی بر اعمال نفوذ بخش عمومی و بخش خصوصی از سواحل و محدود بودن فرصت‌های استفاده مردم در استفاده از سواحل دریای خزر امری کاملاً مشهود می‌باشد و حتی در خیلی موارد نیز تغییر کاربری حاصلخیزترین اراضی جلگه‌ای و جنگلی به سایر کاربری‌ها از جمله به ویلاهای تفریحی، از مهمترین آسیب‌های وارده به کشور در بحث محیط زیستی و مسائل راهبردی کشاورزی و حتی اجتماعی کشور می‌باشد و حتی باعث نارضایتی عده بسیاری از مردم محلی و شهروندان ایرانی و توریست‌ها گردیده است، که البته در بعد اجتماعی آن می‌تواند باعث ایجاد بدبینی مردم از دولت جمهوری اسلامی و سیستم قضایی به دلیل عدم برخورد قاطع با مفسدان و زمین‌خوران گردد. متأسفانه زمین‌های یاد شده مورد هجوم منفعت طلبانی قرار گرفته است که صرفاً به کسب سودهای کوتاه مدت می‌اندیشند و خواسته یا ناخواسته منافع راهبردی کشور را در نظر نمی‌گیرند و با

تغییر کاربری زمین‌های یادشده تیشه به ریشه کشور می‌زنند. اما تاسف بیشتر از آنجا است که برخی از نهادهای زیربُط و مسئولان به دلیل وجود رانتهای بسیار زیاد و به نوعی سو استفاده از قدرت عمومی در جهت منافع شخصی و گروهی، برخورداردی قاطع با زمین خواری، جنگل خواری و تعرض به سواحل دریا و رودخانه‌ها ندارند و چنین فرایندی باعث گریده است سواحل و زمین‌های بسیاری به خصوص در مناطق استان مازندران و گیلان به ناحق و برخلاف قانون، تغییر کاربری پیدا نماید. بعنوان مثال از شهر نوشهر تا شهر رویان و تا نزدیکی شهر نور، سواحل دریا در تصرف غیرقانونی اشخاص خصوصی و دیگر اشخاص حقوقی عمومی قرار گرفته است که باعث محدودیت کامل استفاده عمومی از این سواحل گردیده است. با عنایت به اینکه چنین اقدامی مغایر با قانون حریم رودخانه‌ها و دریاها که جزء انفال و از داری‌های حکومت اسلامی و در نهایت جزء بیت المال تلقی می‌گردد و نیز با توجه به اینکه چنین اقداماتی نقض صریح قوانین و مقررات حاکم بر مناطق ساحلی کشور که در مورد عرض حریم دریای خزر که ۶۰ متر از آخرین نقطه پیشرفتگی آب می‌باشد، ضروری است که کارگروهی ویژه متشکل از قوه قضاییه، قوه مجریه و جامعه مدنی مطلع و طرفدار محیط زیست تشکیل گردد تا این موضوع مهم را تا تحقق کامل حقوق انفال و منویات مبارک مقام معظم رهبری در مبارزه با مفاسد اقتصادی (که زمین خواری و تغییر کاربری و تعرض به حریم رودخانه‌ها، سواحل دریاها و جنگل نیز از مصادیق بارز آن به‌شمار می‌رود) مورد بررسی و اقدامات لازم در جهت قلع و قم تصرفات غیرقانونی صورت گیرد و در صورتی که سواحل، زمین‌های کشاورزی و جنگلی برخلاف قانون تغییر کاربری داده شده‌اند، مجدداً بر اساس قانون به حالت اول قبل از تغییر برگردانده شود.

گفتار چهارم - ستاد مرکزی مبارزه با مفاسد اقتصادی:

این ستاد بنا به ضرورت مبارزه با مفاسد اقتصادی و پیرو صدور فرمان مقام معظم رهبری مدظله العالی در مبارزه با فساد اقتصادی و ارتقای سلامت اداری در دهم اردیبهشت ماه ۱۳۸۰، تأسیس گردید و موظف به مبارزه با فساد مالی و اقتصادی و عمل قاطع و گره‌گشا در این‌باره از طریق اقدام همه‌جانبه قوای سه‌گانه مخصوصاً دو قوه مجریه و قضاییه شد (ستاد مرکزی مبارزه با مفاسد اقتصادی، ۱۳۹۳).^۱ اهداف ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی به شرح زیر می‌باشد:

۱. اجرای فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری مدظله العالی در ارتقای سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد.
۲. برقراری هماهنگی میان سه قوه در جهت بهره‌گیری از حداکثر ظرفیت نهاد های اجرایی، نظارتی، تقنینی و قضایی و فرهنگی، در امر ارتقای سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد.
۳. تشکیل جلسات ستاد هماهنگی مبارزه با مفاسد اقتصادی با حضور معاونین اول سه قوه، وزراء، نمایندگان مجلس و رؤسای دستگاه های نظارتی سه قوه، اطلاع رسانی مصوبات و پیگیری اجرای آن‌ها.
۴. شناسایی و سالم سازی گلوگاه های فسادخیز نظام اداری و اقتصادی کشور و ایجاد شفافیت و

۱ رئیس‌متن فرمان مقام معظم رهبری بدین شرح است: بند اول فرمان - مردد نشدن مسئولان مبارزه با فساد بر اثر مخالفت‌ها، بند دوم فرمان - تفهیم و ابستگی امنیت فضای اقتصادی به مبارزه با فساد، بند سوم فرمان - سپردن مبارزه با فساد به افراد مطمئن، سالم و امانتدار، بند چهارم فرمان - قاطعیت در ضربه عدالت در عین دقت و ظرافت، بند پنجم فرمان - شناسایی نقاط آسیب‌پذیر در گردش مالی و اقتصادی کشور، بند ششم فرمان - عمل وزارت اطلاعات به وظایف قانونی خود، بند هفتم فرمان - پرهیز از تبعیض در امر مبارزه با فساد، بند هشتم فرمان - پرهیز از رفتار شعاری، تبلیغاتی و تظاهرگونه.

ارتقای نظارت در آنها توأم با تسهیل فضای کسب و کار و برقراری زمینه‌های امنیت اقتصادی و رشد و توسعه اقتصادی.

۵. فرهنگ سازی سلامت اداری، انعکاس اقدامات مبارزه با فساد نظام در سطح جامعه و بین الملل. در موفقیت ستاد مرکزی مبارزه با مفاسد اقتصادی همین بس که این نهاد به دلایل عنوان شده و مشغله‌های دیگر اعضای تشکیل دهنده آن اعم از سران سه قوه نتوانسته است در انجام مأموریت اصلی خود یعنی مبارزه با فساد موفقیت قابل توجهی داشته باشد.

گفتار پنجم - نظام جمع‌آوری مالیات و سازمان مالیاتی کشور:

یک از مهمترین وظایف دولت‌های مدرن، جمع‌آوری مالیات جهت تأمین هزینه‌های عمومی و عمرانی کشور می‌باشد. فرار مالیاتی و یا عدم پرداخت مالیات یکی از مهمترین آسیب‌های نظام اقتصادی و مالیاتی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. بر اساس اظهار نظر رییس سازمان مالیاتی کشور، برآوردها نشان می‌دهد، میزان فرار مالیاتی ۲۰ تا ۲۵ درصد از تولید ناخالص ملی است که رقمی بالاتر از ۱۸۰ هزار میلیارد تومان در هر سال می‌شود. در این راستا با وجود رکود اقتصادی در کشور میزان تولید ناخالص ملی در سال ۱۳۹۲، رقمی بالغ بر ۹۳۴ هزار میلیارد تومان بود، که ۲۰ درصد این رقم ۱۸۰ هزار میلیارد تومان است که معادل این مبلغ در کشور ایران فرار مالیاتی وجود دارد. اگر این رقم را با مالیات‌های وصول شده در سال ۹۳ که معادل ۷۰ هزار میلیارد تومان است جمع کنیم، رقمی حدود ۲۵۰ هزار میلیارد تومان می‌گردد و این رقم ۸۰ هزار میلیارد تومان بیشتر از بودجه عمومی کشور (معادل ۱۷۰ هزار میلیارد تومان) در سال ۹۳ می‌باشد. بنابراین در صورت شفاف‌سازی

در نظام مالیاتی کشور و مشارکت فعالان اقتصادی و احساس مسئولیت آنان، دولت می‌توانست تمام منابع مورد نیاز بودجه عمومی را از طریق اخذ مالیات تأمین نماید و وابستگی خود به درآمدهای ناپایدار نفتی را قطع نماید. متأسفانه در حال حاضر نظام مالیاتی کشور از کسانی مالیات می‌گیرد که یا از کارمندان خود دولت می‌باشند و یا از کسانی که فعالیت‌های مثبت و مولد انجام می‌دهند. بنابراین در نظام مالیاتی کشور شفاف‌سازی وجود ندارد و چنین نقیصه‌ای باعث عدم کارآمدی و اثربخشی در این حوزه از حاکمیت گردیده است. دولت می‌تواند با واگذاری اعمال تصدی‌گری خود از فعالان اقتصادی با اخذ مالیات هزینه‌های خدمات و بودجه عمرانی و جاری کشور را تأمین نماید و در نهایت بودجه عمومی کشور را از طریق اخذ مالیات حقه خود تأمین نماید، اما به نظر می‌رسد در سیستم مالیاتی کشور که هنوز در خیلی از موارد بر اساس علی‌الرأس توافقی صورت می‌گیرد کارآمدی و اثربخشی حتی نسبی وجود ندارد. چنین فرایندی باعث فرار مالیاتی در حجم بسیار گسترده‌ای گردیده است و وجود طرح جامع مالیاتی جهت افزایش شفاف‌سازی در میزان فعالیت‌های اقتصادی امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. بنابراین ضروری است طرح جامع مالیاتی در نظام مالیاتی کشور استقرار پیدا نماید. چرا که با اجرایی شدن این طرح، اطلاعات کامل و شفاف نسبت به مؤدیان مالیاتی وجود خواهد داشت و سیستم علی‌الرأس و ارتباط مستقیم بین مؤدیان و ممیزان مالیاتی که یکی از عوامل اصلی فساد در اخذ مالیات حقه دولت و در نهایت مردم می‌باشد از بین می‌رود و در نهایت با نهادینه شدن سیستم حکمرانی خوب در نظام مالیاتی کشور کارآمدی و اثربخشی در نظام اخذ مالیات افزایش پیدا خواهد نمود و این فرایند مهمترین عامل در مبارزه با فساد اقتصادی در نظام

مالیاتی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد و می‌تواند مبارزه با مفاسد اقتصادی در نظام مالیاتی کشور را به سر منزل مقصود برساند.

مبحث سوم - آسیب‌شناسی کارآمدی و اثربخشی در مبارزه با مفاسد اقتصادی:

به نظر می‌رسد در نظام جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با فساد تکثر سازمانی وجود دارد. در ابتدای امر به نظر می‌رسد که این تکثر و ازدیاد سازمانی، می‌تواند مبارزه با فساد را تسهیل نماید اما در چنین سازمان‌دهی غیر دائمی که جلسات آن به صورت پاره وقت برگزار می‌گردد، عملاً مبارزه با مفاسد اقتصادی به دلیل دیگر مشغله‌های فراوان اعضای تشکیل دهنده این سازمان‌ها و عدم تفکیک دقیق حوزه صلاحیتی هر نهاد و موازی کاری موجب ایجاد تداخل و آشفتگی در مبارزه با فساد گردیده است که نتیجه آن دوباره کاری و صرف هزینه‌های هنگفت و زمان زیاد برای مبارزه با مفاسد اقتصادی است. مبنای اصلی این عدم کارآمدی و اثربخشی در مبارزه با فساد وجود نهادهای نظارتی مختلفی در این وادی است. اگر چه فلسفه وجودی این سازمان‌ها مبارزه با مفاسد اقتصادی می‌باشد، اما در عمل با توجه به مشغله‌های دیگر این نهادها، کارآمدی و اثربخشی لازم را ندارند. نکته بسیار مهم دیگر این است که ساختار نهادهای مبارزه با مفاسد اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران از کارآمدی و اثربخشی کافی و حتی نسبی برخوردار نیستند و به طوری که نتوانسته‌اند مانع از مفاسد اقتصادی گسترده اخیر در کشور گردند. بنابراین ساختار و سازماندهی نهادهای مبارزه با فساد باید در جهت افزایش کارآمدی و اثربخشی مورد بازبینی قرار گیرد و در مقوله مبارزه با فساد علاوه بر نقش نهادهای حکومتی، نقش اثرگذار نهادهای مردمی و جامعه مدنی تخصصی

ضد فساد نیز به رسمیت شناخته شود. در نظام اقتصادی کشور به دلیل تمرکز بر اقتصاد دولتی و نفتی و عدم شفافیت در لایه‌های مختلف اقتصاد، ساختار نهادها به گونه‌ای است که توزیع ثروت و دسترسی به اطلاعات را به صورت نظام‌وار با نابرابری‌های فزاینده‌ای همراه می‌نماید. در چند دهه اخیر عوامل مختلفی موجب بروز فساد در اقتصاد کشور گردیده است که می‌توان گفت نفت یکی از دلایل اصلی وجود رانت و زمینه‌های رانت‌جویی، فساد در اقتصاد و فساد اقتصادی در اقتصاد کشور گردیده است. البته این ویژگی منحصر به ایران نیست بلکه کشورهایی که از درآمد سرشار ناشی از ثروت‌های ملی برخوردارند، معمولاً این مشکل و مفسده را دارند. نظام چند نرخ ارز نیز یکی از مهمترین ریشه‌های مفاسد اقتصادی در طی ۳۰ سال اخیر می‌باشد. در ۳۰ الی ۴۰ سال گذشته همواره چند نرخ ارزی حاکم بر بازار ایران بوده است و تفاوت قابل توجه و وسوسه انگیز بین بازار آزاد و بازار رسمی ارز زمینه کسب درآمدهای سرشاری را برای رانت جویان فراهم نموده است. علاوه بر موارد عنوان شده تفاوت نرخ‌های سود بانکی از دیگر دلایل فساد اقتصادی در نظام بانکی می‌باشد (غلامحسینی، هادی، ۱۳۹۳). در سال ۱۳۹۳ نرخ‌های متفاوتی از ۴ تا بیش از ۳۰ درصد در نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران وجود دارد. به طوری که کسانی که از اعمال نفوذ ناروا جهت اخذ وام‌های کم بهره استفاده می‌نمایند، با توجه به اخذ جریمه سه تا شش درصدی جهت تاخیر در پرداخت این وام‌ها انگیزه‌ای چندانی جهت پرداخت آن ندارند و این وضعیت منجر به بروز مشکلاتی زیادی در نظام بانکی و وصول معوقات بانکی گردیده است. به عنوان مثال شخصی که وامی با بهره ۴ تا ۹ درصد اخذ می‌نماید با توجه به حداکثر جریمه سه تا شش درصدی، با توجه به پرداخت سود ۲۲ درصدی بانک‌های

دولتی جهت سپرده گذاران، انگیزه‌ای جهت برگشت این وام ندارد. چرا که میزان حداکثر سودی که فرد گیرنده وام باید به بانک وام دهنده بپردازد حداکثر ۱۵ درصد می‌باشد؛ در صورتی که بانکهای دولتی حداقل ۲۲ درصد به این شخص بهره می‌پردازند. بنابراین یکسان سازی نرخ ارز، سود بانکی و عدم تزریق درآمدهای نفتی به اقتصاد، کوچک‌سازی دولت، خصوصی سازی واقعی و واگذاری اعمال تصدی‌گری دولت به بخش خصوصی واقعی، جلوگیری از افزایش بی‌رویه نقدینگی توسط دولت‌ها که در ۳۰ سال اخیر به رویه همه دولت‌ها بدل گردیده است، مهمترین اقداماتی است که می‌تواند از فساد اقتصادی و فساد در اقتصاد جلوگیری نماید. البته شایان ذکر است با توجه به پایین بودن میزان بهره‌وری در تولید باید ساختارهای تولیدی اصلاح گردند تا از فساد در اقتصاد که مهمترین عامل هدر دادن منابع می‌باشد جلوگیری شود و سپس نظارت واقعی صورت پذیرد تا بودجه اختصاص یافته واحدهای تولیدی در قالب وام، در موارد دیگر فعالیت‌های انتفاعی هزینه نگردد.

تحلیل دیگری که می‌توان از فساد اقتصادی در سطح خرد و کلان ارائه داد این است که، در ایران ساختار نامناسب اقتصادی، باندبازی در ساخت سیاسی، نوچه‌گرایی در انتصاب‌ها و گماردن پیروان در گلوگاه‌های تصمیم‌سازی با پشتوانه حامیان قدرتمند، موجب تزلزل در حکمرانی خوب گردیده است و زمینه‌های فساد اقتصادی را فراهم نموده است و می‌کند. این حامیان هم می‌توانند از میان نخبگان سیاسی یا اینکه از میان سرمایه‌داران و دلان قدرتمند در بیرون از سیستم اداری زمینه را برای مفساد اقتصادی هموار نمایند. حامی می‌تواند یک عنصر قدرتمند نظامی، کارگزار سیاسی یا یک سرمایه‌دار باشد. احزاب و گروه‌های فشار و ذی‌نفوذ هم می‌توانند نقش حامی را ایفا کنند. نوچه‌ها و

پیروانی که توسط این حامیان گمارده می‌شوند در مقاطعی، خدماتی هم ارائه می‌کنند. دکتر علی ربیعی در تحقیقاتش به این نتیجه رسیده است که فساد سطح اول در ایران یک ریشه دیگر هم دارد که آن را غبن نامیده‌اند (ربیعی، علی، ۱۳۹۰).

دکتر علی ربیعی در مورد فساد مدیران عنوان می‌نمایند که "یکی از دلایلی که مدیران ایرانی فاسد شده و درگیر فساد می‌شوند این است که احساس غبن می‌کنند.^۱ در دانش مدیریت یک تئوری به نام تئوری عدالت^۲ وجود دارد که بر مبنای آن هر فرد در هر سازمان، داده‌ها و ستانده‌های خود را با دیگران مقایسه می‌کند و در صورتی که از این مقایسه ناراضی شود رفتار سازمانی خود را تغییر می‌دهد. این مسئله در ایران خیلی شایع شده است." بررسی صورت گرفته نشان می‌دهد که قبح فساد نسبت به گذشته کمتر شده است به طوری که برای بسیاری از افراد رشوه دادن نشانه توانایی آنان است (ربیعی، علی، ۱۳۹۰). حدود ۷۹ درصد از شرکت کنندگان در این تحقیق معتقدند بدون رشوه نمی‌توانند کارشان را انجام دهند و بیش از ۸ درصد گفته‌اند که بیش از ۵ بار رشوه داده‌اند. تنها ۱۳ درصد امیدوارند در آینده رشوه در ادارات نداشته باشیم. تنها ۲۵ درصد از پاسخگویان در این پژوهش امید دارند در صورت گزارش رشوه‌گیری به آن رسیدگی شود. تنها مورد

۱ ایشان در این مورد عنوان می‌نمایند؛ زمانی که معاون پارلمانی وزارت اطلاعات بودم یکی از افراد موجه دست به سوء استفاده مالی زده بود. وقتی از او پرسیدم چرا دست به چنین کاری زده است، پاسخ داد که با چه سختی تحصیلات عالی را پشت سر گذاشته است، چه مبارزاتی در رژیم سابق کرده است، حتی به سوابق حضورش در جبهه هم اشاره کرد و در انتها گفت وضعیت خود را با فلان آقازاده مقایسه کردم که هم مدرسه‌ام بود و نتوانست دیپلم خود را بگیرد اما اکنون ثروت کلانی به هم زده است.

۲ Equity Theory

امیدبخش آن است که رشوه‌گیری در میان کارمندان زن بسیار اندک است. فقط ۳ درصد پاسخگویان شاهد رشوه‌گیری کارمندان زن بوده‌اند. در حوزه شفافیت، درصد بالایی از جامعه در هنگام ورود به ادارات دولتی، به جای طی مراحل اداری به دنبال آشنا و رابط هستند. بیش از ۵۰ درصد مردم، معتقدند بدون رابط و پارتنی موفق به انجام کارهایشان در ادارات نخواهند شد. اساساً بیش از ۹۰ درصد مردم هنگام ورود به سازمان‌ها، از قوانین و روال‌های اداری بی‌اطلاع هستند. تنها ۱۸ درصد از پاسخگویان در این تحقیق گفته‌اند در ادارات درباره روند اداری اطلاع رسانی می‌شود. این عدم شفافیت، خود به رفتارهای فسادآمیز دامن می‌زند. در حوزه نگرش به فساد، حدود ۲۰ درصد از پاسخ دهندگان فکر می‌کنند مدیران کشور دارای سلامت مالی هستند (ربیعی، علی، ۱۳۹۰). همچنین یکی از مهمترین اقداماتی که تا الان نادیده گرفته شده است، ارتقای پاکدستی و حس حفظ امانت در بین نهادهای حاکمیتی و غیر حاکمیتی است و ضروری است این مولفه گوهری چالش‌ساز مفساد هم در سطح حاکمیت و هم در سطوح جامعه مدنی و بخش خصوصی ارتقا یابد (Stapenhurst, Frederick and Langseth, Petter, ۱۹۹۷).

مبحث چهارم - بررسی دلایل فساد در ایران:

از دیدگاه برخی از پژوهشگران دو علت اساسی در مورد فساد وجود دارد، علل ساختاری یا نهادی و علل فرهنگی - اجتماعی هستند. علل نهادی یا ساختاری پیدایش فساد به مواردی از این قبیل برمی‌گردد (علی، ربیعی، ۱۳۸۳، ص. ۱۰): اختیارات گسترده دولت، حساب‌کشی اندک، انگیزه‌های انحرافی در شاغلان بخش دولتی، در حقیقت فساد در جایی پدید می‌آید که مقامات دولتی از اختیارات فراوان و امضاهای طلایی برخوردار باشند. علاوه بر علل ساختاری، علل اجتماعی از قبیل تبعیت از علقه‌های شخصی و فامیلی

به جاي ضوابط، مشروعیت اندك دولت، سیطره طیف خاصی از نخبگان بر فرایندهای سیاسی و اقتصادی نیز در وقوع فساد مؤثر می‌باشند. علاوه بر موارد عنوان شده از دیدگاه نگارندگان این نوشتار مهمترین دلایل فساد اقتصادی در ایران به شرح ذیل می‌باشد (زارعی محمد حسین، براتی، امیر نظام، ۱۳۹۴):

بند یکم - اقتصاد رانتي و نفتي:

در يك اقتصاد رانتي و نفتي درآمدهای نفتي، موجب عدم پاسخگویی، سوء رفتارها و ناهنجاریهای زیادی را در فرایندهای تصمیم‌گیری و تخصیص منابع به وجود خواهد آورد. این امر از طریق گوناگونی صورت می‌گیرد؛ و از سویی کنترل دولت بر نفت و در اختیار گرفتن آن به عنوان يك منبع رانت، می‌تواند موجب شود تا حکومتی قدرتمند با ساختاری گسترده به وجود بیاید و در مقابل آن مردم ضعیف و عمدتاً حقوق بگیر دولت باشند. منابع عظیمی که در اختیار دولت قرار می‌گیرد، امکان ایجاد تشکیلات طویل و عریض اداری را به دولت می‌دهد در نتیجه رای متمرکز دستگاه بوروکراسی وسیع قوه مجریه حاکم بر سرنوشت جامعه می‌شود و به تبع آن آزادی اقتصادی از بین می‌رود. از این رو نظام متمرکز اداری موجب افزایش اعمال تصدی‌گری دولت و افزایش دخالت آن در اقتصاد و کاهش مشارکت مردم را در پی خواهد داشت که نهایتاً سبب تضعیف پاسخگویی و افزایش فساد به دلیل دخالت دولت در اقتصاد خواهد شد. درآمدهای نفتی دولت را قادر می‌نماید که ساز و کارهایی نظیر مطبوعات آزاد و نهادهای مدنی که می‌تواند به گونه‌ای بر قدرت نظارت نمایند و مانع از گسترش فساد کلان و خرد شوند را حذف کرده و یا تضعیف نماید.

بند ۲ - عدم وجود اراده مؤثر سیاسی در مبارزه با فساد در برخی از شرکتها و نهادهای دولتی:

در خیلی از موارد برخی از مقامات درگیر رانتهای موجود می‌باشند. بنابراین کسی که خود از رانت بهره‌مند می‌باشد مسلماً اراده‌ای واقعی در مبارزه با فساد از خود نشان نخواهد داد. در دولت دهم معاون رییس‌جمهور و رییس ستاد مبارزه با فساد اقتصادی به دلایل وقوع فساد مختلف اقتصادی، به ۵ سال زندان محکوم گردیدند. بنابراین با دستهای آلوده نمی‌توان با فساد مبارزه نمود؛ به طوری که دادستان کل کشور اراده مجری برای مبارزه با جرایم اقتصادی را از وضع قوانین جدید، مهم‌تر می‌دانند و عنوان می‌نمایند که مجری آلوده نمی‌تواند با فساد مبارزه کند (UNESCAP, ۲۰۰۶). از این رو وجود اراده سیاسی قاطع در مبارزه با فساد امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. علاوه بر اراده سیاسی، وجود قوانین و مکانیزم‌های بازدارنده، شفافیت روابط و فعالیت‌های اقتصادی، نوع عملکرد قوه قضاییه و میزان استقلال عمل آن در مقابله با فساد از اثرگذاری بسیاری برخوردار می‌باشد.

به عنوان مثال در کشور سنگاپور به عنوان پاک‌ترین کشور آسیا اراده سیاسی یک مؤلفه کلیدی در گذار موفقیت‌آمیز سنگاپور از یک جامعه پرفساد به یک جامعه سالم بوده است. بدون اراده تزلزل‌ناپذیر برای غلبه بر ساز و کارهای فاسد، هیچ استراتژی مبارزه با فساد موفق نخواهد بود. قائم مقام "دیوان مبارزه با فساد سنگاپور"^۱ عنوان می‌نماید که دولت ما حمایت کامل خود را از دیوان مبارزه با فساد (CPIB) همواره تداوم بخشیده و تعقیب هر کسی، از جمله وزراء، که در فساد دخالت دارند را مورد حمایت قرار داده است. در سال ۱۹۷۵، دیوان مبارزه با فساد، وی تون بون، یکی

^۱ Corrupt Practices Investigation Bureau

از وزرای دولت از حزب حاکم را به اتهام فساد محکوم کرد. این اقدام برای مردم نشان از عزم دولت برای سالم سازی سنگاپور از فساد داشت و این عزم حمایت مردم را در نبرد مداوم با فساد به دست آورد. با این اراده سیاسی و حمایت مردم در تمامی سالها، فساد تحت کنترل درآمد.

بر اساس نظر قائم مقام دیوان مبارزه با فساد سنگاپور با یک اراده سیاسی قدرتمند در مبارزه با فساد چهارچوب کنترل فساد از چهار رکن اساسی تشکیل می‌گردد (نمودار شماره ۱) (Hin, Koh Teck, ۲۰۱۱):

۱. مصوبات قانونی اثرگذار (یا قوانین اثرگذار)؛^۱
۲. نهاد ضد فساد مؤثر؛^۲
۳. نهاد قضایی مؤثر (یا نهاد تنبیهی مؤثر)؛^۳
۴. دولت اثربخش؛^۴

حکمرانی مطلوب Good Governance حکمرانی مطلوب

نمودار شماره یک، چهارچوبهای کنترل فساد بر اساس مدل سنگاپور، منبع: (Koh Teck Hin, March ۲۰۱۱), p. ۱۲۳)

۱ Effective Anti Corruption Acts (or laws)

۲ Effective Anti Corruption Agency

۳ Effective Adjudication (or punishment)

۴ Efficient Government Administration

بند ۳ - عدم مشارکت جوامع مدنی تخصصی در مبارزه با فساد:

با آنکه مبارزه با فساد در کشور به طور گسترده تبلیغ می‌گردد اما به نظر می‌رسد که هنوز فرهنگ تأسیس جوامع مدنی تخصصی در مبارزه با فساد به خوبی جا نیفتاده است و صرفاً نهادهای حکومتی پرچم‌دار مبارزه با فساد می‌باشند. آمارهای رسمی و حجم پرونده‌های قضایی نشان می‌دهد که وقوع فساد در کشور به سطح بی‌سابقه‌ای رسیده است. بر اساس نظر برخی از دولتمردان امروزی مبارزه با فساد "بیشتر یک شعار انتخاباتی است" (UNODC, ۲۰۱۲) و جامعه مدنی نقش به‌سزایی در مبارزه با مفاسد اقتصادی و دیگری گونه‌های فساد (از لحاظ ساختاری و رفتاری) بر عهده ندارد و این نهادهای حکومتی هستند که وظیفه مبارزه با فساد را برعهده دارند. سازمان شفافیت بین‌الملل که میزان وقوع فساد در بخش عمومی را در سرتا سر جهان در سال ۲۰۱۴ سنجیده است، امتیاز کشورها را از صفر (بسیار فاسد) تا صد (پاکترین) تقسیم‌بندی نموده است. این سازمان در گزارش خود ۱۷۷ کشور را مورد بررسی قرار داده است که نشان دهنده وضعیت نامناسب وقوع فساد در بیشتر کشورهای جهان می‌باشد. در این گزارش رتبه ایران با چند پله صعود از ۱۴۴ در سال ۲۰۱۳ به ۱۳۶ ارتقا پیدا نموده است (Ampratwum, E. F., ۲۰۰۸) در این بررسی سازمان شفافیت بین‌الملل ایران توانسته است امتیاز ۲۷ را از امتیاز ۱۰۰ کسب نماید. فارغ از مسایل سیاسی بر اساس این گزارش نمره ایران ۲/۵ از ۲۰ می‌باشد که نشان دهنده عدم موفقیت نهادهای حکومتی در مبارزه با فساد می‌باشد از این رو تأسیس جوامع مدنی تخصصی در مبارزه با فساد امری ضروری می‌باشد.

دولتها معمولاً با گزارش‌های ناقص یا حساب‌های ساختگی موقعیتهای مالی واقعی را پنهان و یا غلط

ارایه می‌نمایند، بنابراین حضور جوامع مدنی به خصوص جوامع مدنی تخصصی در مبارزه با فساد، به عنوان ناظری اثرگذار بر اعمال قدرت خود سرانه دولت عمل می‌نماید (هزمز، یزدانی زنوز، ۱۳۸۴، ص. ۴۰). از این رو در صورت عدم وجود نهادهای مدنی کارآمد و اثربخش و یا عدم به رسمیت شناختن نقش آنان توسط دولت، راههای نظارت مؤثر بردولت، با استفاده از ظرفیتهای جامعه مدنی بسته خواهد شد. همچنین در صورتی حضور جامعه مدنی اثرگذار خواهد بود که دسترسی آزاد به اطلاعات در مورد عملکرد دولت وجود داشته باشد.

یکی دیگر از کارهایی که دولت می‌تواند در مبارزه با مفاسد اقتصادی انجام دهد، ایجاد شرایط برای تحقیق و تفحص توسط جامعه مدنی در مبارزه با فساد است. بنابراین نیاز است از لحاظ قانونی و فرهنگی نقش جامعه مدنی در مبارزه با فساد در نهادهای عمومی و دولتی به رسمیت شناخته شود و اجازه داده شود تا جامعه مدنی تخصصی و مردم نهاد با استفاده از قانون دسترسی به اطلاعات و با انجام تفحص مطبوعاتی از وقوع مفاسد اقتصادی و سیاسی پیشگیری نمایند^۱. در کشورهای در حال توسعه مانند کره جنوبی و فیلیپین رسانه‌های مستقل به عنوان یک عامل مؤثر در کنترل و افشای

۱- امروز در اکثر کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه مردم و جامعه مدنی اعم از روزنامه نگاران می‌توانند اطلاعات مالی مدیران و سیاستمداران و همینطور عملکرد نهادهای حکومتی را با استناد به قانون دسترسی به اطلاعات به دست بیاورند. در صورت اجرای خوب و دقیق قانون دسترسی به اطلاعات که مهم‌ترین اثر آن «گردش آزاد و دسترسی آزاد به اطلاعات» می‌باشد این قانون اگر به درستی اجرا شود، ضامن ارایه اطلاعات درست و یکسان به سرمایه‌گذار، کارآفرین و جامعه خواهد بود. با این قانون خبرنگاران مصونیت لازم جهت کشف حقیقت را پیدا نمایند. با این قانون رسانه‌های غیردولتی در حقیقت به رسانه مردم تبدیل می‌شوند و زبان بیان خواست مردم خواهند شد. اکنون رسانه‌ها «ناقل حقیقت» هستند، نه «کاشف حقیقت» (وکیلی، محمدعلی، ۱۳۹۴)

فساد عمل می‌نمایند. در نظام جمهوری اسلامی ایران نیز دولت باید اجازه دهد که نهادهای تخصصی مدنی در مبارزه با فساد شکل بگیرد و همینطور از تحقیق و تفحص آزادانه مطبوعات و رسانه‌های مستقل در مبارزه با مفاسد اقتصادی و سیاسی استقبال نماید. ایجاد چنین رویه‌هایی و میدان دادن به نهادهای مدنی تخصصی و رسانه‌های مستقل، در دوره زمانی طولانی می‌توانند فساد اقتصادی و سیاسی را کنترل نماید (زارعی، محمد حسین، براتی نظام، ۱۳۹۳).

بند ۴ - ضعف حاکمیت قانون، مقررات مبهم و دستگاه قضایی و نظارتی غیر متخصص:

در دنیای مدرن حکومت قانون یکی از مهمترین مؤلفه‌های حکمرانی خوب می‌باشد که می‌تواند در مبارزه با فساد از اثرگذاری بسیاری برخوردار باشد. با توجه به اینکه وقوع هر فساد خود نقض قانون می‌باشد؛ بنابراین وقوع هر گونه نقض قانون نیز متقابلاً نوعی فساد محسوب می‌گردد. از این رو چه در سطح مفاسد خرد و چه در سطح کلان با وقوع هر نوع فساد، قانونی نقض می‌گردد. از این رو در ادبیات حکمرانی خوب، حاکمیت قانون مستلزم چهارچوب حقوقی منصفی می‌باشد که به صورتی بی طرفانه اعمال گردد. از این منظر، اعمال و اجرای بی طرفانه قوانین نیازمند قوه قضاییه مستقل و پلیس عاری از فساد و پاک دست می‌باشد. بر اساس آمارهای سازمان شفافیت بین الملل، میزان حاکمیت قانون در ایران ۲۰ درصد و در کشور کره جنوبی ۸۱ درصد و در کشور سنگاپور ۹۳ درصد می‌باشد. در آمار دیگری که توسط نگارندگان این نوشتار در رابطه با تأثیر حاکمیت قانون در مبارزه با فساد به دست آمده است، نشان دهنده این است که هر چه میزان حاکمیت قانون در کشورها بیشتر باشد مبارزه با فساد موفق‌تر خواهد بود. به عنوان

مثال میزان موفقیت در کنترل فساد در ایران ۲۰ درصد، در کشور کره جنوبی ۶۹ درصد و در کشور سنگاپور به عنوان پاک‌ترین کشور آسیا ۹۹ درصد می‌باشد. بنابراین هرچه حاکمیت قانون در سطح بالاتری باشد، مبارزه با فساد نیز موفق‌تر خواهد بود. همچنین برخورد مؤثر با فساد بدون دستگاه قضایی مستقل، بی‌طرف و متخصص در زمینه مبارزه با فساد، امکان‌پذیر نیست از این رو بی‌طرفی و قاطعیت دستگاه قضایی در مبارزه با فساد و همین‌طور تعامل بیشتر با جامعه مدنی تخصصی در صورت تأسیس، می‌تواند این پدیده شوم را با چالشی اساسی مواجه نماید^۱.

بند ۵ - دخالت دولت در اقتصاد و دولت بزرگ:

مهمترین عامل گسترش فساد حاکمیت اقتصاد دولتی و دولت بزرگ است (زیباکلام، ۱۳۹۴). بر اساس آمارهای موجود در سال ۱۳۹۴ حدوداً ۷۰ درصد اقتصاد ایران دولتی است و چنین مدلی اقتصادی یکی از مهمترین دلایل مفاسد اقتصادی می‌باشد (OECD/CleanGovBiz, ۲۰۱۳) به عنوان مثال در کشوری صنعتی مانند ژاپن به عنوان سومین اقتصاد دنیا، در حدود ۳۰۰ هزار کارمند و در آمریکا به عنوان بزرگترین اقتصاد دنیا، تنها ۸۰۰ هزار کارمند در دولت مشغول به کار هستند در صورتی که در ایران با جمعیتی حدود یک پنجم آمریکا و یک دوم ژاپن تعداد کارمندان حقوق‌بگیر دولت در بخش اجرایی در حدود ۳۹۸۵۴۸۸ نفر می‌باشد. بنابراین الگو گرفتن از کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته باید و

۱ ریاست محترم قوه قضاییه، حضرت آیت الله آملی‌لاریجانی طی سخنانی در مراسم سی و سومین سالروز تأسیس سازمان بازرسی کل کشور با انتقاد از بزرگنمایی فساد توسط برخی رسانه‌ها و پیگیری آنها در مبارزه با فساد تصریح نموده‌اند که: "به دادستان تهران دستور دادم رسانه‌هایی که اخبار مفاسد را بزرگنمایی می‌کنند تعقیب کند" (خبر آنلاین، ۱۳۹۳).

حرکت به سمت کوچک کردن دولت و واگذاری وظایف تصدیگری دولت به بخش خصوصی، ضروری به نظر می‌رسد. دکتر سریع القلم تنها راه مبارزه با فساد را تفکیک قدرت سیاسی از اقتصادی می‌داند و عنوان می‌نمایند کسی که تصمیم سیاسی می‌گیرد نباید اقتصاد را هم اداره نماید. از این رو حاکمیت رویکرد دولت محور در اقتصاد جمهوری اسلامی ایران و دخالت بیش از اندازه دولت در اقتصاد موجب گسترش فساد اقتصادی و افزایش هزینه های دولت و کاهش کارآمدی و اثربخشی و در نهایت بهره‌وری در بخش جامعه مدنی و بخش خصوصی نیز گردیده است.

بند ۶ - عدم برخورد علمی با فساد:

در بحث آسیب شناسی مبارزه با فساد در ایران می‌توان عنوان نمود که نه در سطح دانشگاهی و آکادمیک و نه در سطح حاکمیت، مرکز مطالعاتی تخصصی در مورد فساد وجود ندارد. در شرایطی که فساد یک مسئله اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی و حتی امنیتی در ایران امروز است، در حال حاضر حتی دو واحد درسی در مورد فساد در دانشگاه ها ارائه و تدریس نمی‌گردد. بنابراین کارهای پژوهشی قابل توجهی در مورد فساد انجام نشده است و عملاً موضوع مبارزه با فساد مبنای علمی پیدا نمی‌کند به طوری که تنها تعداد معدودی مطالعه صورت گرفته است. می‌توان گفت تعداد پایان نامه و رساله‌های دکتری در این زمینه در دانشکده‌های مدیریت و دانشکده‌های علوم اجتماعی و حقوق، کار شده باشد.

بند ۷ - عدم شفافیت مالی در نظام انتخاباتی:

یکی دیگر از مهمترین بس‌ترهای بروز فساد فعالیت‌های سیاسی و رقابت‌های انتخاباتی است. در دموکراسی‌های کنونی که مبتی بر نمایندگی است،

گروه‌های سیاسی برای اهدافشان ناگزیرند حمایت مردم را به خود جلب نمایند؛ حمایتی که در انتخابات تجلی می‌یابد. در انتخابات‌های اخیر در ایران، هزینه‌های تبلیغاتی صرف تبلیغات شده است که نشان دهنده اهمیت موضوع است. در بررسی قوانین و مقررات مربوط به تأمین هزینه‌های مالی فعالیت‌های انتخاباتی، آسیب‌های اساسی وجود دارد؛ و چنین به نظر می‌رسد که کشور در زمینه قوانین و مقررات تأمین مالی انتخابات هنوز از ضعف‌های اساسی برخوردار می‌باشد و یا هنوز قوانین و مقرراتی که با تجربیات جهانی درخور مقایسه باشد، در این مورد به تصویب نرسیده است. آنچه که مسلم است دارای شخصی‌گرایی و پاسخگویی هزینه‌های سرسام‌آور انتخابات نیست و افراد ثروتمند با تأمین هزینه‌های کاندیداهای مورد نظر خود، بر انتخابات تأثیر می‌گذارند و آرای عمومی را به سمت افراد و گروه‌های مورد نظر خود سوق می‌دهند و متأسفانه تجربه در کشور نشان داده است که فرد یا حزب مذکور پس از انتخابات تبدیل به کارگزار منافع کم‌کنندگان شده است. یعنی اینکه در مقابل کمکی که دریافت می‌نماید؛ متعهد به تأمین منافع نامتعارف در قالب مصوبات تقنینی برای طرف مقابل می‌گردد و یا اینکه از اعمال نفوذ فرد منتخب (که خود نوعی از فساد کلان می‌باشد)؛ جهت جبران هزینه‌های انتخاباتی، امتیازات ویژه‌ای در قالب مجوزهای گوناگون به شخص حامی واگذار می‌گردد. گاهی گذرا به حجم اندک مقررات انتخابی ایران کافی است تا به سرعت دریابیم که نظام حقوقی کشورما در زمینه شفاف‌سازی هزینه‌های انتخاباتی بسیار فقیر و نارسا است و کم‌کمی انتخاباتی از طرف هر کس و به هر مقدار باشد ثبت نمی‌شود و در نهایت از محدودیت و حسابرسی و عایدات و مخارج انتخاباتی خبری نیست. در طول یک صد سال سابقه کار مجالس قانون‌گذاری، قوانین مربوط به

انتخابات بارها اصلاح شده است، اما نکته تأمل برانگیز این است که نظارت بر هزینه‌های مذکور هرگز موضوع این اصلاحات نبوده است (سعید، عابدی، ۱۳۸۷، ص. ۶۶ و ۶۷).

بند ۸ - عدم اجرای دقیق و به موقعه فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری در مبارزه با مفساد اقتصادی

مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۰ در مورد مبارزه با مفساد اقتصادی فرمانی هشت ماده‌ای را به سران قوا صادر نمودند که اجرای کامل آن می‌تواند در مبارزه با مفساد نقش ارزنده‌ای داشته باشد. ایشان در این فرمان تصریح نموده‌اند که "تشکیل ستاد مبارزه با مفساد اقتصادی و تهیه طرح مبارزه با فساد که دو قوه‌ی مجریه و قضائیه بدان همت گماشته‌اند، عزم جدی مسئولان را به اقدام در این امر اساسی و حیاتی نوید می‌دهد". اما به نظر می‌رسد با توجه به وقوع مفساد مختلف اقتصادی در کشور این فرمانی به خوبی اجرا نگردیده است. رئوس متن فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری بدین شرح است: مردم نشدن مسئولان مبارزه با فساد بر اثر مخالفت‌ها، تفهیم و ابستگی امنیت فضای اقتصادی به مبارزه با فساد، سپردن مبارزه با فساد به افراد مطمئن، سالم و امانتدار، قاطعیت در ضربه عدالت در عین دقت و ظرافت، شناسایی نقاط آسیب‌پذیر در گردش مالی و اقتصادی کشور، عمل وزارت اطلاعات به وظایف قانونی خود، پرهیز از تبعیض در امر مبارزه با فساد، پرهیز از رفتار شعاری، تبلیغاتی و تظاهرگونه (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۰).

گفتار ۹ - امکان سنجی تأسیس نهاد مبارزه با مفساد اقتصادی در ایران:

در بحث مبارزه با فساد و نقش نهاد سازی در مورد آن می‌توان عنوان نمود که نهادی داری کارایی و

اثرگذاری و است که بتواند فساد را با توجه به فرمان ۸ ماده‌ای مقام معظم رهبری ریشه‌کن نماید و یا حداقل به سطح قابل توجهی کاهش دهد. همان گونه که عنوان گردید در کشور جمهوری اسلامی ایران، مبارزه با مفاسد اقتصادی علی‌رغم تأکید مقام معظم رهبری در مبارزه با فساد، هنوز از کارآمدی و اثربخشی برخوردار نیست به طوری که ایشان در این مورد فرموده‌اند: «چند سال قبل از این، بنده درباره فساد اقتصادی، به رؤسای قوا نامه دادم. خب، با فساد اقتصادی مبارزه کنید. به زبان گفتن که مطلب تمام نمی‌شود؛ عملاً با فساد مبارزه کنید. هی بگوئیم مبارزه با فساد اقتصادی. خب، کو؟ در عمل چه کار شد؟ چه کار کردید؟ اینهاست که انسان را متأثر می‌کند (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱).»

طرح تشکیل سازمان مبارزه با مفاسد اقتصادی با هدف مرتفع کردن نقایص و موانع فعلی موجود در امر مبارزه با مفاسد اقتصادی از دوره هشتم در مجلس شورای اسلامی مطرح گردیده است که در نهایت کلیات آن در تاریخ ۳۰ فروردین ۱۳۹۴ کمیسیون مشترک قضایی، اقتصادی و اجتماعی بررسی و به تصویب رسید است (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۴) که البته تصویب این طرح با مخالفت رییس بازرسی کل کشور (سراج، ناصر، ۱۳۹۴)، وزیر دادگستری، معاون پارلمانی (انصاری، مجید، ۱۳۹۴) و معاون حقوقی دولت (امین زاده، الهام، ۱۳۹۴) مواجه گردیده است. بر اساس تحلیل و بررسی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس، تشکیل شورای راهبردی و سیاست‌گذاری، احصای جرایم اقتصادی مهم، تجمیع پرونده‌های جرایم اقتصادی کلان در سازمان، تشکیل سازمان‌های استانی در صورت ضرورت، زمینه‌سازی برای مشارکت عمومی و جامعه مدنی تخصصی در خصوص افشای مفاسد اقتصادی و حمایت معنوی، مالی و جانی از

افشاکنندگان، تعلیق مقامات متهم به فساد اقتصادی پس از صدور کیفرخواست، قسمت‌هایی از احکام این طرح برای تقویت و ارتقای رتبه کشور در پیشگیری و برخورد با مفاسد اقتصادی است. پیش‌بینی یک سازمان مستقل با برنامه‌ریزی مناسب و به شکل دوره‌ای می‌تواند افکار عمومی را در جریان برخوردهای صورت گرفته با مفسدان اقتصادی قرار دهد. یکی از مهم‌ترین امور در امر مبارزه با مفاسد اقتصادی شناسایی خلأهای قانونی موجود است که مفسدان اقتصادی با استفاده از آن خلأها به اغراض خود دست می‌یابند.

وجود یک سازمان تخصصی برای کمک به انسداد راه‌های سوء استفاده مفسدان اقتصادی و شناسایی خلأها و پرکردن آنها از طریق تهیه پیشنویس قوانین و آیین‌نامه‌ها در زمان مناسب نقش قابل توجهی در مبارزه با مفاسد اقتصادی ایفا می‌کند.

مبارزه با فساد امری پیچیده و چندجانبه است و ریشه‌ها و تبعات گسترده‌یی در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اداری، اجتماعی و سیاسی دارد از این رو مدیریت و تعیین یک نهاد مستقل برای مبارزه با این پدیده امری کاملاً ضروری و لازم به‌شمار می‌رود. هدف اصلی از تأسیس این سازمان پیش‌بینی یک نهاد دائمی و مقتدر برای مدیریت ویژه ساماندهی امر مبارزه با مفاسد اقتصادی در کشور است.

این نهاد می‌تواند با ایجاد هماهنگی مؤثر بین سایر نهادهای متولی حوزه پیشگیری جرایم اقتصادی همچنین برخورداری از رکن قضایی متخصص و متعهد با برخورد قاطع و بازدارنده با مجرمان اقتصادی زمینه‌های سالم‌سازی عرصه اقتصادی کشور و جلوگیری از وارد آمدن پیامدهای جبران ناپذیر به کشور را فراهم آورد. دستگاه‌های نظارتی موجود، معارض و مغایر با سازمان مورد پیش‌بینی در این طرح نیست بلکه کار آنها کمک به مبارزه با فساد اقتصادی و

تمهید مقدمات مبارزه است.

از این رو داشتن يك سازمان مستقل مبارزه با فساد می‌تواند بیانگر اراده قاطع و جدی حاکمیت جمهوری اسلامی ایران و توجه به منویات مقام رهبری و اجرای فرمان هشت ماده‌ای معظم له در امر مبارزه با فساد باشد. که البته در صورت تأسیس جوامع مدنی تخصصی در مبارزه با فساد نیز کارآمدی و اثربخشی در بحث مبارزه با فساد رو به تزايد خواهد نهاد. از این رو ضروری است در صورت استقرار مؤلفه‌های گوهري حکمرانی مطلوب از قبیل شفافیت و دسترسی به اطلاعات، پاسخگویی و مسئولیت پذیری، حاکمیت قانون، اجماع محوري و مشارکت مردم، جامعه مدنی و دولت در مبارزه با فساد تشکیل سازمان حاکمیتی مبارزه با مفاسد اقتصادی مؤثر خواهد بود وگرنه خود این سازمان نیز قادر نخواهد بود مفاسد اقتصادی را با چالش مواجه نماید و حتی در کشورهایی که مولفه‌های حکمرانی خوب استقرار پیدا ننموده است، خود سازمان مبارزه با مفاسد اقتصادی نیز درگیر فساد مالی و اقتصادی می‌گردد.

همچنین با تأسیس سازمان مبارزه با فساد اقتصادی و تسری آن به مفاسد سیاسی و اداری در مراحل بعدی درجه بالایی از تخصص و دانش فنی درخصوص مبارزه با مفاسد اقتصادی و دیگر گونه‌های فساد به دست می‌آید. سطح بالای استقلال این نهاد می‌تواند سازمان را از فساد و دیگر تأثیرات ناخواسته مصون کند. بنابراین با اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و در اختیار داشتن ابزار تحقیق و بررسی و در اختیار داشتن اطلاعات مالی و اقتصادی اشخاص حقوقی و حقیقی امکان پیشگیری از وقوع تخلفات بزرگ وجود دارد. همچنین عملکرد و کارایی و اثربخشی سازمان مبارزه با مفاسد اقتصادی می‌تواند در ارتقای سطح اعتماد عمومی نسبت به اراده قاطع حاکمیت برای

مبارزه با مفاسد اقتصادی نقش بسزایی ایفا کند. در نهایت می‌توان فواید و امتیازات تأسیس سازمان مبارزه با مفاسد اقتصادی را به شرح زیر خلاصه نمود:

۱. تمرکز یافتن فعالیت‌های مبارزه با فساد در يك سازمان که وظیفه اصلی‌اش مبارزه با فساد اقتصادی است در برابر چند نهاد که قبل از این به عنوان وظایف فرعی به مبارزه با مفاسد اقتصادی می‌پرداختند؛
۲. اجرای تمام اقدامات لازم در مبارزه با فساد از پیش‌گیری، تعقیب و محاکمه مفسدین در این سازمان و متعاقب‌بالا رفتن سرعت پیگیری و مبارزه با این مفاسد؛
۳. به کار گیری نیروهای متخصص برای مبارزه با فساد در این سازمان و تخصصی شدن مسئله مبارزه با فساد؛
۴. استفاده و به کار گیری از نهادهای نظارتی دیگر برای کمک به مبارزه با فساد و جمع آوری اطلاعات و آمار لازم در این زمینه؛
۵. تشکیل دفاتر مستقل در هر استان برای پیگیری جرائم اقتصادی مرتبط با دستگاه‌های دولتی هر استان؛

نتیجه گیری و پیشنهادات:

الف - نتیجه گیری

به نظر می‌رسد در نظام جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با مفاسد اقتصادی تکثر سازمانی وجود دارد. در ابتدای امر این استنباط وجود دارد که این تکثر و ازدیاد سازمانی، می‌تواند مبارزه با فساد را تسهیل نماید. اما چنین سازمان‌دهی متکثری موجب ناکارآمدی مبارزه با فساد گردیده است به طوری که جلسات این نهادها جهت پیش‌گیری

عملی و مبارزه با فساد، به صورت پاره پاره وقت برگزار می‌گردد. از این رو عملاً مبارزه با مفاسد اقتصادی به دلیل مشغله‌های فراوان اعضای تشکیلات دهنده این نهادها در بخش‌های دیگر و عدم تفکیک دقیق حوزه صلاحیتی هر نهاد و موازی‌کاری موجب ایجاد تداخل و آشفتگی در مبارزه با فساد گردیده است که نتیجه آن دوباره‌کاری و صرف هزینه‌های هنگفت و زمان زیاد برای مبارزه با مفاسد اقتصادی است. مبنای اصلی این عدم کارآمدی و اثربخشی در مبارزه با فساد، وجود نهادهای نظارتی مختلفی در این وادی است که با گردهمایی در سالی چند مرتبه انتظار به چالش کشیدن فساد را دارند. اگرچه فلسفه وجودی این سازمانها مبارزه با مفاسد اقتصادی می‌باشد، اما در عمل با توجه به مشغله‌های دیگر این نهادها، کارآمدی و اثربخشی لازم را نداشته‌اند.

بنابراین ضروری است سازماندهی مجدد نهادهای مبارزه با فساد در جهت افزایش کارآمدی و اثربخشی مورد بازبینی قرار گیرد و در نهایت زمینه را برای ایجاد زیرساخت‌هایی جهت تأسیس نهاد ملی مبارزه با فساد فراهم نمود. همچنین در مقوله مبارزه با فساد علاوه بر نقش نهادهای حکومتی، نقش اثرگذار نهادهای مردمی و جامعه مدنی تخصصی در مبارزه با فساد نیز به رسمیت شناخته شود. در نظام اقتصادی کشور به دلیل تمرکز بر اقتصاد دولتی و نفتی و عدم شفافیت در لایه‌های مختلف اقتصاد، ساختار نهادها به گونه‌ای است که توزیع ثروت و دسترسی به اطلاعات را به صورت نظام‌مند با نابرابری‌های فزاینده‌ای همراه می‌نماید. در نهایت می‌توان گفت که اقتصاد رانتی و نفتی، نهادهای اقتصادی موازی و غیرپاسخگو، عدم وجود اراده قاطع سیاسی مؤثر در مبارزه با فساد، عدم مشارکت جوامع مدنی تخصصی در مبارزه با فساد، ضعف حکومت قانون، مقررات مبهم و دستگاه قضایی غیرمتخصص،

دخالت دولت در اقتصاد و دولت بزرگ، عدم برخورد علمی با فساد، عدم شفافیت مالی در نظام انتخاباتی و مهمتر از همه عدم کارآمدی و اثربخشی نهادهای مبارزه با فساد و تکثر آن مهمترین عوامل فساد در جمهوری اسلامی ایران تلقی می‌گردد که می‌توان با رفع هر یک از این آسیبها مفاصد اقتصادی را با چالشی عظیم مواجه نمود.

ب - پیشنهادات:

۱. - با توجه به اینکه دستگاهی مستقل که مفاصد اقتصادی را رصد نماید و هوشمند باشد و قبل از وقوع، پیشگیری و برخورد نماید در کشور وجود ندارد، تأسیس نهاد ملی مبارزه با مفاصد اقتصادی و ادغام نهادهای متکثر از قبیل ستاد مبارزه با قاچاق ارز و کالا و ستاد مرکزی مبارزه با مفاصد اقتصادی در این سازمان در جهت تعیین الگوهای یکپارچه در مبارزه با فساد، امری ضروری می‌باشد.

۲. تأسیس نهاد مردمی تخصصی مدنی مبارزه با فساد با مشارکت نخبگان علمی، جامعه مدنی و مردم جهت تعامل با نهاد حاکمیتی مبارزه با فساد.

۳. اجرای کامل قانون انتشار و دسترسی به اطلاعات، جهت نظارت مردم بر عملکرد دولت و استقرار شفافیت با استفاده از دسترسی به اطلاعات در جهت مبارزه همه جانبه با مفاصد اقتصادی.

منابع

۱- مقام معظم رهبری. (۱۳۹۱، ۱۱ ۲۸). *بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مردم آذربایجان*. بازیابی

در ۱۹ ۱، ۹۴، از وبگاه دفتر نشر آیت الله خامنه‌ای: <http://farsi.khamenei.ir/speech->

content?id=۲۲۰۴۲

۳۴۷ □ بررسی عملکرد نهادهای حاکمیتی تخصصی در مبارزه با مفاسداقتصادی ...

۲-مقام معظم رهبری. (۱۳۸۰، اردیبهشت ۱۰). *فرمان هشت ماده‌ای به سران قوا درباره مبارزه با مفاسد اقتصادی*. بازیابی در خرداد ۶، ۱۳۹۲، از پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری: <http://www.leader.ir/langs/fa/?p=contentShow&id=۲۱۰۷>

۳-مقام معظم رهبری. (۱۳۹۳، بهمن ماه ۱۱). *بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اعضای ستاد بزرگداشت روز ملی مهندس*. بازیابی از: <http://www.leader.ir/langs/fa/index.php?p=contentShow&id=۱۲۸۸۰>

۴-رخشانفر، علی. (۱۳۹۳). *تقریرات درس مایه عمومی دانشکده حقوق تهران مرکزی*.
۵- زارعی محمد حسین، براتی، امیر نظام. (۱۳۹۴). *بررسی نقش جامعه مدنی تخصصی در مبارزه با فساد در ایران و کره جنوبی*. تهران: پذیرش در مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق شهید بهشتی.

۶- *فرهنگ لغت المعانی*.. (۲۰۱۴).

Available at

http://www.almaany.com/home.php?language=persian&lang_name=ar,fa&word=%D۹%۸۱%D۸%B۳%D۸%AV%D۸%AF. www.almaany.com/home.php.

۷-اسلامیان، محمود (۱۳۹۲، شهریور ۳۰). عضو هیئت رئیسه اتاق بازرگانی. بازیابی در مرداد ۱۰، ۱۳۹۳ از <http://iccima.ir/fa/>: <http://iccima.ir/fa/news/resanehay-e-digar/item/۵۶۹۳۰-fars۹۲۰۶۳۰.html>

۸-امین زاده، الهام. (۱۳۹۴، آذرماه ۲۶). توکلی: *فساد سیستمی شده/دهقان: متولی مبارزه با فسادنداریم/انصاری: قرار است فرشته‌ها جلوی فساد را بگیرند؟*. (گ. و. آنلاین: <http://www.khabaronline.ir/%۲۸X/%۲۸۱/%۲۹S/%۲۸epyciok۲swdilevg۴۵itoj۲w/%۲۹/%۲۹/de/tail/۴۸۹۷۵۴/Politics/parliament>) (مصاحبه کننده)

۹-انصاری، مجید. (۱۳۹۴، آذرماه ۲۶). *فساد سیستمی شده است و متولی مبارزه با فسادنداریم*، قابل دسترسی در خبر آنلاین آنلاین:

<http://www.khabaronline.ir/%۲۸X/%۲۸۱/%۲۹S/%۲۸epyciok۲swdilevg۴۵itoj۲w/%۲۹/%۲۹/de/tail/۴۸۹۷۵۴/Politics/parliament> (مصاحبه کننده)

۱۰- تقوی فرد، محمدعلی. (۱۳۹۴، دی ماه ۲۵). هشتاد درصد سواحل استان مازندران تصرف شده

است. بازیابی از فارس: <http://www.farsnews.com/۱۳۹۴۱۰۲۵۰۰۰۱۶۰>

۱۱- جهانگیری، اسحاق. (۱۳۹۳). همایش روز روستا. تهران:

<http://www.qudsonline.ir/detail/News/۲۴۰۱۰۳>

۱۲- خبرگزاری فارس. (۱۳۹۴، فروردین ۳۰). کلیات طرح تشکیل «سازمان مبارزه با مفاسد

اقتصادی»، گروه سیاسی / حوزه مجلس. بازیابی در مهرماه ۲۰، ۱۳۹۴، از وبگاه خبرگزاری

فارس: <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=۱۳۹۴۰۱۳۰۰۰۱۲۳۱>

۱۳- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۹۳). لغت نامه دهخدا. قابل دسترس در تارنمای: www.vajehyab.com

۱۴- ربیعی، علی. (۱۳۹۲). گفت و گو پیرامون جامعه شناسی فساد. (ب. مهرجو، مصاحبه کننده)

تهران.

۱۵- رئیس، اسماعیل. (۱۳۹۳، تیر ۰۹). کارآمدی و اثر بخشی، مسئله این است! بازیابی در ۱۱، ۱۸،

۹۳، از <http://www.edalatkhahan.com/shiraz/maghaleh.php?ac=mgh&id=۴۰۰>

۱۶- زارعی، محمد حسین، براتی نظام. (۱۳۹۳). نقش مردم و جامعه مدنی در مبارزه با فساد. همایش

ملی کنوانسیون سازمان ملل در مبارزه با فساد دستاوردها و چالشها. تهران: در حال چاپ .

۱۷- زیباکلام، صادق. (۱۳۹۴، خردادماه ۱۷). فساد ناشی از نفوذ دولت‌ها در اقتصاد است. بازیابی در

خردادماه ۲۲، ۱۳۹۴، از سایت تابناک.

۱۸- ستاد مرکزی مبارزه با مفاسد اقتصادی. (۱۳۹۳). <http://ww.nezarat.gov.ir>. بازیابی از

<http://ww.nezarat.gov.ir>

۱۹- سراج، ناصر. (۱۳۹۴، اردیبهشت ۳۰). مخالفت قوای مجریه و قضائیه با طرح «تشکیل سازمان

مبارزه با فساد». بازیابی در آبان ماه ۸، ۱۳۹۴، از وبگاه خبرگزاری فارس:

<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=۱۳۹۴۰۲۳۰۰۰۰۳۹۱>

۲۰- سعدی. (۱۳۹۴، ۲۸ ۵). گلستان سعدی باب اول در سیرت پادشاهان. بازیابی از قابل دسترسی

در سایت <http://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab۱/sh۱۹>.

۲۱- سعید، عابدی. (۱۳۸۷). ارزیابی کارآمدی مقررات داخلی در مبارزه با فساد مالی، پایان نامه

کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

- ۳۴۹ □ بررسی عملکرد نهادهای حاکمیتی تخصصی در مبارزه با مفاسداقتصادی ...
- ۲۲- شریف، شاهی محمد. (۱۳۸۵). *نقش و تاثیر حاکمیت بر مالیه عمومی*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی. تهران.
- ۲۳- علی، ربیعی. (۱۳۸۳). *خلاصه کتاب «زنده باد فساد» جامعه شناسی سیاسی فساد در دولتهای جهان سوم*. تهران: قبل دسترسی در سایت مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی: <http://rc.majlis.ir/fa/report/show/۷۲۹۰۳۹>
- ۲۴- غلامحسینی، هادی. (۱۳۹۳، مهر ۳۰). *سخنرانی وزیر اقتصاد و دارایی در مورد حذف مالیات توافقی در سال ۹۴*. بازیابی در بهمن ۱۲، ۱۹۳۳، از جوان آنلاین: [/http://javanonline.ir/fa/news/۶۸۲۱۵۳](http://javanonline.ir/fa/news/۶۸۲۱۵۳)
- ۲۵- *قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد مصوب*، (۱۳۹۰).
- ۲۶- قربانی، عادل و همکاران. (۱۳۸۷). *راهکارهای مقابله با فساد اقتصادی در ایران، با تأکید بر تجربیات کشورهای موفق*. تهران: موسسه تحقیقاتی تدبی.
- ۲۷- کرباسیان، مسعود. (۱۳۹۲، دی ۳۰). *مشرق نیوز*. بازیابی در دی ۲۱، ۱۳۹۳، از <http://www.mashreghnews.ir/fa/news/۲۷۸۱۸۲>
- ۲۸- محسنی اژه‌ای، غلامحسین. (۱۳۹۱، دی ۱۸). *همایش نقش مبارزه با جرایم اقتصادی در جهاد اقتصادی*. بازیابی در ۶، ۲۴، ۱۳۹۳، از خبرگزاری مجلس شورای اسلامی: <http://www.icana.ir/Fa/News/۲۱۶۵۴۷>
- ۲۹- محمد رضا سید نورانی، صمد عزیز نژاد. (۱۳۸۵، تابستان). *چالشهای پیش روی سرمایه گذاری و راهکارهای رفع آن*. مجلس و پژوهش سال ۱۳ شماره ۵۲، ۱۰۳.
- ۳۰- مقام معظم رهبری. (۱۳۸۱، تیر ۱۸). *وبگاه ستاد مبارزه با قاچاق ارز و کالا*. بازیابی در اسفند ۲۵، ۱۳۹۳، از <http://www.epe.ir/Home/Single/۱۰۶۳>
- ۳۱- مهرآرا، محسن، میرزاوند فضل ... (۱۳۸۲). *طرح مطالعاتی فساد: آسیب شناسی مبارزه با فساد مالی در ایران و ارائه پیشنهادهاى راهبردى ۲*. مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، بررسی های اقتصادی، ۲.
- ۳۲- وبگاه اقتصادایرانی. (۱۳۹۱، آبان ۲۱). *اسکله های غیرمجاز*. بازیابی در ۱۲، ۲۵، ۱۳۹۳، از پشت پرده اسکله های غیرمجاز چیست؟: <http://www.ireconomy.ir/fa/page/۷۷۸>

۳۳-هزمز، یزدانی زنوز. (۱۳۸۴). *حکمرانی مطلوب و حقوق بشر، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی*. تهران.

- ۳۴- Ampratwum, E. F. (۲۰۰۸). *The fight against corruption and its implications for development in developing and transition economies. Journal of Money Laundering Control*, ۱۱(۱), ۷۶-۸۷.
- ۳۵-Hin, Koh Teck. (۲۰۱۱). *Corruption Control in Singapore*. In M. Sasaki(UNAFEI), *RESOURCE MATERIAL SERIES No. ۸۳* (p. ۱۲۳). Tokyo, Japan: UNAFEI.
- ۳۶-International Transparency. (۲۰۱۵). *Iran report*. Available at <http://www.transparency.org/country/#IRN>.
- ۳۷-Koh Teck Hin. (March ۲۰۱۱). *THE ۱۲TH INTERNATIONAL TRAINING COURSE ON THE CRIMINAL*. Tokyo, Japan: United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders(UNAFEI),available at:http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No۸۳/No۸۳_۰۰All.pdf.
- ۳۸-Morris Szeftel. (۲۰۰۰). *Clientalism, Corruption and Catastrophe' Review of African Political Economy*. *Review of African Political Economy*, ۴۰۷.
- ۳۹-Shah, Anwar ,Schacter, Mark,. (۲۰۰۴). *Combating Corruption: Look Before You Leap, A lack of progress in eradicating corruption could be due to misguided strategies* ., World Bank, finance and development department.
- ۴۰-Shah, Anwar. (۲۰۰۷). Tailoring the Fight against Corruption to Country Circumstances. In A. shah, *Performance Accountability and Combating Corruption* (pp. ۲۳۳-۲۳۵). washington D.C: World Bank Publications.
- ۴۱-Stapenhurst, Frederick and Langseth ,Petter. (۱۹۹۷). *International Journal of Public Sector Management*, Economic Development Institute, The World Bank, Washington, , Vol. ۱۰ Iss ۵ pp. ۳۱۱ - ۳۳۰.
- ۴۲-Transparency International. (۲۰۱۴). *Corruption Perceptions Index (۲۰۱۴)*. Transparency International.
- ۴۳-UNESCAP. (۲۰۰۶). *What is good governance. United Nations. Economic and Social Commission for Asia and the Pacific*. Retrieved ۲۰۱۵, from <http://www.unescap.org/sites/default/files/good-governance.pdf>.
- ۴۴-UNODC. (۲۰۱۲). *UNODC's Action against Corruption and Economic Crime, Countering corruption by promoting transparency, integrity and accountability and by advancing equality, justice and development*., available at <http://www.unodc.org/unodc/en/corruption/>. UNODC.
- ۴۵-Vito, Tanzi and, Hamid Davood. (۱۹۹۷). *Corruption, Public Investment, and Growth. IMF Working Paper* ۹۷/۱۳۹ , p. ۴.

۳۵۱ □ بررسی عملکرد نهادهای حاکمیتی تخصصی در مبارزه با مفاسداقتصادی ...

۴۶-WorldBank. (۲۰۰۶). *report. Oxford University Press: WorldBank.*